

4 536

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౨౭	} బహుధాన్యనామసంవత్సరము.	} సంచిక ౧
2		

85

కాకినాడ:

కమెండు సెక్రటరీ

కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే బద్ధితార్వాది

బ్రకటింపబడినది.

చందా, పోష్టాన్యాయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

విడిసంచిక, రు ౦-౮-౦.

1938 ఏప్రిల్, మే.

విషయ సూచిక.

1. మనవి.	౧-౨
2. నేటివిద్యావిధానము-మార్తభాష	3-౭
3. మహతి.	౮
4. దమయంతీద్రావణము.	౯-3౧
కాశీభట్ట శుభ్యయ్యకాశ్మీగారు			
5. తిక్కనార్యుని సంస్కృతాభిమానము.	3౨-3౬
కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకాశ్మీగారు			
6. కీ.శే. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు.			3౭-3౯
7. అభిమన్యుపరాక్రమము.	3౯-౪౧
కట్టా ఆచ్యుతరామశర్మగారు			
8. గ్రంథస్వీకారము.	౪౧-౪౪
9. లాకికన్యాయవివరణము.	33-౪౧
మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు			
10. లక్షణసారసంగ్రహము.	౬౫-౭౨
చిత్రకవి పెద్దనార్యుడు.			

1378
31-7-95

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

సంపుటము. ౨౭	{ బహుధాన్యనామసంవత్సరము. చైత్రవైశాఖమాసములు.	{ సంచిక ౧.
-------------	---	------------

మ న న్ని.

ఈసంచికతోఁ బాపత్పత్రిక కిరువదియేకవత్సరము ప్రారంభించినది. స్థాపించినది మొదలు నెలకొని మగునాచ్చ భాషకై తనశక్తికిఁ దగినటులు పాటుపడుచున్నది. పాపత్పత్రికనమున నమూల్యముగల పుస్తకభాండాగార మొకటి నమకూర్పఁబడినది. అముద్రితములగు గ్రంథములుకొన్ని ప్రకటింపఁబడినవి. ఇంకను బెక్కింటిని ప్రకటింపఁబ్రయత్నము చేయఁబడుచున్నది. భాషాభిమాను లెప్పటియట్లు తమ యాదరమును జూపిఁగోరుచున్నారు. ఈతాబ్దమునఁ బాశ్చాత్యవ్యామోహముననేమి, యితర కారణములచే నైననేమి మనసారస్వతము భిన్నమార్గములను జనుచున్నది. కేవలము నూతనత్వమే ప్రధానముకాదు. కవులు, గ్రంథకర్తలు, వ్యాసరచయితలుఁ దమబాధ్యతను దాము గురైఱుగవలసియున్నది. నేటిగ్రంథములలోఁ బెక్కు లనుకరణములు. వానిలోఁ జాలభాగ మనుకరణ మని తెలియకుండునటులు గూడ రచింపఁబడుచున్నవి. పాశ్చాత్య సారస్వత వద్దతుల నెంతవఱకు మనము గైకొనవలయునో, యవి యెంతవఱకు మనవాఙ్మయాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడునో మనము విమర్శింపవలసియున్నది. పాశ్చాత్యదేశములఁ గల సాంఘికాదివర్ధితులు వేఱు. వాని ననుసరించి రచియింపఁబడిన కావ్యములు కొన్ని సహృదయరంజకములు

గా పని మనము తెలిసికొనవలసియున్నది. ఉన్న లాదర్శములు, స్వదేశ భాషాభిమానములు గ్రంథకర్తల కావశ్యకములు. ఖండకావ్యములు నవలలు, జిన్నకథలు ననుకరణములుగ నుండక స్వతంత్రములుగ నుండి యుత్తమభావములతో రచింపబడవలయును. పెక్కుకథలు గ్రంథములు, బాల్జాక్, మాఘసా మొదలగు ప్రాచీనవాఙ్మతల ననుసరించుచున్నవి. వానిని గూర్చి విశేషముగ వ్రాయవలసినది లేదు. పాఠకలోకమే వానిని నిరసింపగలదు. నీతికిని గావ్యప్రపంచమునకును సంబంధమే లేదని వాదించు వారి కొక జోహారు. విమర్శకులును వ్యక్తిగతములగు విమర్శనములను వదలి విషయ విమర్శనమునకే తమకాలమును, బుద్ధిని వినియోగింపవలసియున్నది. తమకుఁ దోచునటులు వ్రాయుచుఁ గవులు, వ్యాసకర్తలును 'యేనామకేచి దిహ' యనుకొనుట యలవాట యిది. 'సమకాలమువారలు మెచ్చ' రని విచారించవలసి వచ్చుచున్నది. సాహిత్య మొకకాలమునకుఁ జెందినదికాదు. అందుననే యెన్ని వేలసంవత్సరములు గతించినను కాళిదాసాది ప్రాచీనకవు లొకను సాహిత్యప్రపంచములో దేదీప్యమానులై వెలుఁగొందుచున్నారు. నవకవులును గ్రంథకర్తలును వారివలెనే యమూల్యములగు గ్రంథముల రచించుటకు యత్నించి యాంధ్రవాఙ్మయవికాసమునకుఁ దోడ్పడుదురు గాక.

నేటివిద్యావిధానము-మాతృభాష. *

తనస్నేహితుని కొక గొప్ప భవనమును నిర్మించుటకుఁ బూను కొనిన యొకమనష్యుని నే నెఱుఁగుచును. మంచిపనివాండ్రను, నిర్మాణసామగ్రిని సమకూర్చి భవననిర్మాణమును బూర్తిచేసెను. కాని యందు, క్రింది భాగమునుండి పైయంతస్తునకుఁ బోవుటకు మెట్లను నిర్మించుట మఱచెను. మనవిద్యావిధానముగూడఁ బ్రథమమునుండియు నారీతిగనే యున్నది. కావున మనయున్నతవిద్యాభ్యసనమున కగువ్యయమును భరించుచున్నను, ప్రజాసామాన్య మావిద్యల నుపయోగింపలేకున్నది.

పాశ్చాత్యదేశములలో భోజనపదార్థములు సరిపోవునవి, లేక పోవుటచే, వారిలో నాందోళన మెక్కువయగుచున్నది. దేశములో బుద్ధిమంతులు, ప్రభుత్వమువారు సంకులకుఁ దగినప్రయత్నము లన్నియుఁ జేయుచున్నారు. తమదాతృత్వమును బుద్ధి సంకుల కుపయోగించుచున్నారు. మనదేశము దన్ననో చాలమంది ప్రజలకు రెండుపూటలును దినుటకుఁ దిండి లేదు. అట్టిదుగ్ధశలో నున్నను మిగిలినవా రది వారిపూర్వజ్ఞుల మృతఫలముగ భావించి వారికిఁ దగినసహాయమును జేయుట లేదు. మనదేశమునఁ గలదౌర్భాగ్యము, దైన్యము, నిరుత్సాహమును సూచించు యంత్రము లున్నచో, మనదేశముయొక్క దుఃస్థితి మనకు గోచరింపఁగలదు. ఏస్వతంత్ర దేశమును నట్టివిషయములఁ గాంచి యూరకుండుఁ జాలదు.

విద్యావిషయమునఁగూడ మనదేశముయొక్క దౌర్భాగ్య ముట్లయున్నది. నాగరకుల మనుకొనువా రెవ్వరును దమదేశములో దుగ్ధపనుండికి మాత్ర మే యుపకరించుచున్న విద్యావిధానమును జూచి యొక్కరికించి యుండఁజాలరు అట్టిదుఃస్థితిని గనులారఁ గాంచియు నేమి యుఁ జేయఁజాలని మనదేశమును జూచిన నాకు సిగ్గుచున్నది.

కొన్నిగ్రహములు సూర్యునివైపు తమతమగోళముల నొకభాగమునుమాత్ర మే చూపుచుండు నని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఆయాగోళ

ముల నొకభాగ మెల్లప్పుడును గాంతియతముగను మిగిలినభాగము తమోవృత్తముగ నుండును. ఆప్రకారముగనే మనసంఘమున నొకభాగము మాత్రమే విద్యవలనిలాభమును బొందఁజాలి యున్నది. జాతికిని జాతికిని నెట్టిభేదముకలదో యట్టిభేదముఁ బ్రజాసామాన్యమునకును విద్య నేర్పినవారికిని గలుగుచున్నది. నేటికాలమున ప్రజాసామాన్యమునకు విద్య నందఁజేయఁజాలని దేశము లధమస్థితిని గాంచుచున్నవి. అందులకు వలసిన ధనము లేదని యేనాగరక దేశమును నూరకుండఁ జాలదు. ఆసియాఖండమున మిగిలినదేశములలోఁ గొన్నిటియందు విద్య యెంత త్వరితముగ వ్యాపించుచున్నదో మనకుఁ దెలియును. విప్లవకాల మైనను రషియాదేశ మెనిమిదిసంవత్సరములలో నెటులు విద్యావ్యాప్తికై పాటుపడినదో చూచిన మన కది యోద్రాజులకుని మాయ యనిపించుకమానదు. ప్రజల కందఱకును విద్య సమూహముగ నేర్పఁగలిగినపుడు మనదేశమున కభ్యుదయము, సంఘీభావము చేహరఁగలదు. మహానీయుఁ డగు గోకే నిర్భాగవిద్యావిధానమును గూర్చి ప్రయత్నించినపుడు, హైందవసంఘాభ్యుదయమును గూర్చియు సంఘీభావమును గూర్చియు ఘోషించుచున్నవంగదేశీయులే యతనిప్రయత్నములను బ్రతిఘటించిరి.

ప్రాచీనకాలములందును బ్రజలలోఁ గొందఱు విద్యావంతులును గొందఱు విద్యావిహీనులును గలరని మీరనవచ్చును. తర్జవ్యాకరణ సిద్ధాంతములను గూర్చి పండితులు మాత్రమే చర్చలను సలుపుచుండిరని నాకుఁ దెలియును. కాని పర్వతశిఖరములయందు దుడ్బనించి నిమ్నుప్రదేశములఁ బ్రవహించు నదీజలములవలె విద్యావంతులశాస్త్రజ్ఞానము సాధారణప్రజలహృదయములఁ బ్రవేశించి వానిని ఫలవంతముగఁ జేయుచుండెను. గొప్పవిద్యాలయములు లేకున్నను, శరీరమునఁ బ్రవహించురక్తమువలె విద్య సామాన్యులను గూడఁ జేరుచుండెను. కొన్ని రక్తనాళములు పెద్దవిగను, గొన్ని చిన్నవిగ నున్నను రక్తము ప్రతిభాగమున నెటులు ప్రవహించుచున్నదో యటులే విజ్ఞానము దేశ మంతయు వ్యాపించుచుండెను.

అరణ్యప్రదేశములఁ బెరుగువృక్షములు భూమినుండి సారమును గ్రహించి తమశాఖలయందుండు ఫలముల కందిచ్చి, తిరుగ నాసారమునే భూమి కిచ్చుచున్నవి. అందుననే యాప్రదేశములలో నెల్లపుడు నరణ్యము లభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. అట్లే విద్యావంతులు తమవిద్యను సామాన్యుల కందఁజేసి వారిని గూడ విద్యావంతులనుగఁ జేయుచుండిరి. నేటిపాశ్చాత్యవిద్యావిధానమున నిది కొఱవడినది.

ప్రాచీనకాలమున మనవంశితులకును బ్రజాసామాన్యమునకును బుద్ధివికాసమున గొప్ప యంతరము లే కుండెను. వంశితులశాస్త్రజ్ఞానమును బాండిత్యమును సామాన్యులకూడ గ్రహించి తమశక్త్యనుసారము జ్ఞానలాభమును బొందుచుండిరి. నేటినాగరకదేశములలో మనదేశమున నూటి కెనిమిది, పదిమంది మాత్రమే యక్షరాస్యులు గలరు...

ఇట్టిపరిస్థితులకుఁ గారణము మాతృభాషలో విద్యను నేర్పకుండుటయే— అంగ్రాదిభాషలయందు విద్యను గ్రహించుచు నది మనసా మైనదని యనుకొనుచు ‘దివాలా’తీసిన వర్తకుండు బహులు తెచ్చిన ధనమును లాభ మనుకొనునట్లు మనము మరిసిపడుచున్నాము.

విద్యార్థులకు మాతృభాష తల్లిపాలవంటిది. కొంతమందివిద్యార్థులు పెక్కుభాషలను నేర్చికొనఁ జాలరని యుపాధ్యాయులకుఁ దెలియును. వచ్చియు రాని యాంగ్లభాషతో నెటులో ‘మెట్రిక్యులేషను’ పరీక్షయందుత్తీర్ణులై, యున్నతవిద్యాభ్యాసమును జేయలే కున్నారు. ఇందులకుఁ గారణములు చాలఁగలవు. వంగదేశీయుల కాంగ్లమున విద్య నేర్పుట కంటె హీనస్థితి మఱియొకటియుండదు. మంచియుపాధ్యాయులయొద్ద నాంగ్లము నభ్యసించుట కష్టము. అది బీదవారి కసలే లభింపదు. అట్టివారి కున్నతవిద్యలను నిరసించుట మనకు ధర్మమా? పూర్వ మింగ్లండులో దొంగతనము చేసినవారి నురి దీయుట యాచారము. దొంగతనము చేయలేనివారిని దండించుట విశ్వవిద్యాలయాధికారుల దండనసూత్రముగఁ గన్పడుచున్నది. గ్రంథములందలి విషయములను సరిగ నర్థముఁ జేసికొనక, యెటులో జ్ఞాపకశక్తిపై నాధారపడి పరీక్షాసమయముల

నొప్పుగించుట దొంగతనము గాక మఱి యేమి కాఁగలదు? ఆగ్రంథములనే తమదుస్తులయందు దాచికొని వరీక్షలకుఁ బోవుటకంటె నది యెటులుమంచిది? వరీక్షలయందు తీర్ణులైనవానిని గూర్చి నాకెట్టివిచారమును లేదు. విధులు లైనవానిని గూర్చియే నావిచారము. వార్షిక్షమును బరీక్షించుట కింక మార్గములు లేవా? హఠాఽపఁతెఱవార్గమును మూసివేసినచో గంగానదిని బడవలలోఁగాని బల్లకట్టుపైఁ గాని దాటఁగూడదా?

మనకును బాళ్ళాత్మదేశములకు నొకభేదము కలదు. ఆయాదేశములందుఁ దమవిద్యను సుపూర్ణము గావించుట కొఱకే వారు విదేశీయభాషల నభ్యసించుచున్నారు. అది వారి దివచర్య కుఠచరితము. మనదేశముం దన్ననో యాంగముననే యన్నివిషయములును నకుఁబడుచున్నవి. మనవానిని మనవరిపాలకులను మెప్పించుటకై మన మాంగవిద్య నభ్యసించుటయే గాక యందుఁ బ్రావీణ్యమును బొందవలసి వచ్చుచున్నది. నే నొకసారి జర్మనీదేశీయుఁడను, దత్తేశాస్త్రిజ్ఞుఁడు నగు 'యూకెరు' ఆంగ్లమున మాటలాడుట వింటిని అతనిభాష నాకుఁ జాల వింతగ నుండెను. అట్టిభాషయే నేను మాటలాడిన నాగతి యేమై యుండునో యని నాలో నేను ద్దగించుకొంటిని.

విదేశీయుల పరిపాలనయు దుండునంతకాలము మన మాంగమును నేర్చుకొనవలసి వచ్చుటయే గాక యందుఁ ప్రావీణ్యమును గూడ సంపాదించవలసి యుండును. కాని యాకాల మంతయు మనకు నష్టమగుచున్న దని మనము గ్రహించవలెను. మన స్వభాషను మనము సరిగ నభ్యసించినచో విదేశభాషలను గూడఁ ద్వరలో నేర్చుకొనవచ్చును. మనవిశ్వవిద్యాలయము బంగారీభాషనే విద్యనేర్పవలయు నని నేననుట సాహసము కావచ్చును. కాని మనము వెంటనే శ్రద్ధనువహించనియెడల, మనజాతీయవిద్యావిధాన ముగంటఁగలదు.

ఆంగ్లముననే యున్నతవిద్యలను నేర్పవలయు ననుటకు హైందవభాషలోఁ దగిన గ్రంథములు లేకపోవుటయే కారణ మని కొందఁ ఆంధరు. చాలకాల మిది వాగ్వాదముక్రిందఁ బరిణమించినది ఆయండ్లకు లిఖ్య

దు లేవు. హైదరాబాదు విశ్వవిద్యాలయము నిన్న మొన్నటి దయ్య, నుద్దాభాషనే ప్రధానభాషగ నంగీకరించినది. అందులకు దానిస్వతంత్ర్యమే కారణము. ఈసందర్భమున మనము సర్ అక్బరు హైదరీగారి కార్యదీక్షను బ్రశంసించవలసి యున్నది. ఉద్దాభాషయే ప్రధానభాషగ నుండుటచే, నున్నతవిద్యకును, సాధారణ విద్యకును సోపానము లేర్పడినవి. మాతృభాషయందే విద్యను బోధింపవలయు ననువాదము నాయనుభవముపై నాధారపడి యున్నది. నాచిన్నతనమునఁ బెక్కు విద్యాసంస్థలలో నాంగ్లముననే విద్య నేర్పఁబడుచుండెను. కాని నేను జదివిన నాల్గలు పాఠశాలలో బంగాళీభాషలోనే విద్యను జెప్పుచుండిరి. ఆభాషయందే గణితము, భూగోళశాస్త్రము, దేశచరిత్రము నేర్పఁబడుచుండెను. ఆంగ్లభాషాసంపర్కము లేని యాపాఠశాలలోఁ బండ్రెడవ సంవత్సరము వఱకుఁ జదివి తరువాత నాంగ్లపాఠశాలకుఁ బోయితిని. మాతృభాషయందు నేను నేర్చినవిద్య నామనోవికాసమునకుఁ దోడ్పడినది. విదేశభాషలలోఁ గష్టపడి కుంటిపడకలనేర్చుకొను గండము తప్పినది.

విద్యవలని ప్రధానోపయోగము భాషాసూక్ష్మముగ మన యూహలను, భావములను, బైకి వెలిపుచ్చుటయే. ఆప్రకార మితరులభావములను మనము గ్రహించుచు మనభావముల నితరులకుఁ దెలియఁజెప్పుటయే నిరామయమానసికజీవనమున కవసరము. అట్టి భావసంచలన మన్యభాషల జరుగవలయు నన్నచో, బుట్టబొమ్మలను ధరించి నాటక మూడఁబోవునట్లు లుండును. వాఙ్మయాభివృద్ధి నొందించుటయే కష్టసాధ్య మగుచుండ నందు విదేశభాషలలో రచించుట మనశక్తిసామర్థ్యములను మతియు సంకుచిత మొనర్చుచున్నది. ప్రథమమున మాతృభాషయందే విద్యను నేర్చి యుండుటచే నాంగ్లమునఁ గూడఁ గొంతప్రావీణ్యమును బొందఁగలిగితిని. ఏ భగీరథుఁ డైనను వంగ భాషామూలకముగ విద్యాప్రపంతిని నడపి సర్వమానవవిజ్ఞాన మహూదధియందుఁ జేర్చి నిర్జీవములై తమోవృత్తము లగు మనమానసములను వికసించు జేసి, మనమాతృభాషను గూడఁ బ్రపంచమున ముఖ్యభాషలలో నమముగఁ దలఁచుకొనునట్లు చేయుఁగాక యని కోరుచున్నాను.

మ హ తి.

ఇది తెనాలిపట్టణమునఁ గ్రాతగా బైలువెడలుచున్న యాంధ్ర మాసపత్రిక. శ్రీయుత వాసిరెడ్డి వేంకటసుబ్బయ్యగారు సంపాదకులు. మాకు మొదటిరెండుసంచికలందినవి. శ్రీ బోడేపూడి వేంకటరావుగారు, వడ్లమూడి వేంకటరత్నముగారు, వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు, తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు, జమ్మలమడక మాధవరామశర్మగారు, కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు మొదలగువారి గద్యపద్యవ్యాసములుగలవు. విశేషించి పత్రికాసంపాదకులగు శ్రీ వాసిరెడ్డి వేంకటసుబ్బయ్యగారి యాంధ్రభాషాభిమానులు—

శా. “కింవాకుల్ కుకువుల్ పదార్థహరణగ్రీయుల్ గిరాందేవతా
సంపల్లంకట సాంపరాయకలనాసన్నద్ధులౌచో నిరణ్
యుపాలౌండవమాదుఁ బక్షులు ఘోషేద్రశ్రీఘణామండలిం
జంపున్ సింహములన్ సృగాలములు నాశాదంతులన్ ముంగిసల్.

మ. “ఘనుడి తేటి సురేంద్రచందనవనీకల్పప్రసూనైకవా
సన స్వర్వాసులకన్న మొట్టమొదల నాస్వాదించి వర్జించె యా
చనకై నే డిటు చేయిసాచె దురదృష్టప్రేరణ దేనె బా
ట్టనకై; నీ వది దాచుకొన్న నెటులుండు జెప్పుచూ పద్దినీ.”

అను సీరెండు ప్రాస్తావికపద్యములం దిలకించినఁ బాఠకులకు వేంకటసుబ్బయ్యగారి యుభయభాషా పరిశ్రమము తెలియకపోదు. అట్టి వారిచే నడుపఁ బడుచున్న యీమహతి సార్థకనామయై హృదయాహ్లాదులు శ్రుతిరంజనములు నగువ్యాసరాగములతో సభారంజనముచేయుఁ గాత. [పతి గిరి రెండణాలు. సం||రముచందా రు. ౨.

దమయంతీద్రాపదులు.

—కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు - కాకినాడ.—

—అక్షరములు—

“పురాణ మి త్యేవ న సాధు సర్వం న చాపి కావ్యం నవ మి త్యవద్యమ్
సప్తః పరీ ట్యాయతర దృఢస్తే మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః”

మహాశయులారా! దమయంతీద్రాపదులు నిస్తులరాజ్యవైభవ
ములఁ గోల్పోవుటయే గాక, తుదకుఁ బరులకడఁ బరిచారికావృత్తిలోఁ
జేరి, కాలము గడవవలసినయవస్థకు వచ్చిరి. అట్టిసర్భరావమానసమయ
మున నాయుదార లగురాజుదారలు పరసరపాలపురములఁ జేరినదారుల
నన్నయత్కిస్త తెట్లు వర్ణించిలో యీవ్యాసమునందుఁ బ్రకటింప నెంచితిని.

కావున సహృదయు లగుసోదరీసోదరులు సహనభావముతో సాం
తముగా నీవ్యాసమును జరివి, నాస్వాంత మెట్టిదో కనిపెట్టుట న్యాయ
ము కాని, త్వరపడి నాపై వేడియడుల విడుచుట పాడి కాదు, వినుఁడు,
సుమతిమోహనగానమును—: “క. వినఁదగు నెవ్వరునెప్పిన, వినినంతనె
వేగపడక వివరింపఁ దగుంగని కల్ల నిజముఁ దెలిసిన, మనుజుఁడె పో నీతిప
రుఁడు మహిలో సుమతీ.”

—౨ దమయంతి ౨—

నలుఁడు నడిరేయిఁ ద న్నడవిని విడనాడి, వెడలిపోయినతోడనే
మేలుకొని తనయొడయనికై యాకాన నలుగడలఁ గలయఁ దిరిగి, ప్రా
ణేశునిఁ గాననేరక, దీనాతిదీనము లగునిజపతిసంబోధనపదనాదతరంగ
సంచారములచే నెండుమోడులును, బండతాలును గూడఁ గరఁగఁ గనుఁ
గొనలనుండి దుఃఖవారిపూరములు కాల్య లై పాటఁ బడరానియిడుమలఁ
బడి, యాయుండజయాన యాకాన దాటి, చేదిన్మపాలరాజధానిం జేరి,
రాజమార్గమున జాలిగొల్పుచూపులతో నధోముఖయై నడువఁ దొ
డఁగెను.

అపు డాచేదిరాజమాత నలునియిల్లాలిని గాంచి, తలదిలి తన దాదితో నిట్లు వలికెను. “జీరమైన కడుమోపుచీర కట్టి ధూళిధూసరాల కములు దూలుచుండ, నబల యున్నతవేషిణి యైలచ్చికరణి వచ్చుచున్నది కంటే, అక్రమలియుదు నా కతిన్నేహం బై యున్నయది దానిం దోడ్చొనిరమ్ము.” అనిన నదియు దమయంతిం దోడ్చొని రాజమాతయొద్దకుఁ జనిన రాజజననియు దానిం జూచి-

“నీ వెవ్వడిదాన వి త్లల దుఃఖావేశవివశ వై యున్నదానవు? చెప్పు” మన దమయంతి తనదీనానస్థు వివరింప నారాజమాత “నీ వుండుము మాకడ నీకతి నెఱయ భూదేవోత్తములఁ బంపెద” ననిన దమయంతి యిట్లు వలికెను. “నేను సైరంధ్రి నై యుండియు నుచ్చిష్టంబు ముట్టను, బదధావనంబు సేయను, కరపురుషులతోఁ బలుక నోపఁ, బతి నన్నేషించుపొంటె నరిగెడుబ్రాహ్మణులతోఁ బలుకుదును. అట్లయిన నీ యొద్ద నుండు నొండువిధంబయిన నుండనేరను” అన నాతనితలి యంకుల కంగీకరింప నలకాంత యాపెచెంత నుండెను. ఈకీతిగా నన్న పార్శ్వంబు దమయంతి చేదిరాజమాతయంతఃపురంబునఁ జేరినట్లు వర్ణించియున్నాఁడు.

—౩ ద్రాపది ౩.—

యాజ్ఞ సేసి వతులు మ. న్ను తన్ను విడిచి, మాటువేసములతో, విరటునివీటి కేగి యటఁ గొలు వమరి యుండఁ దా సైరంధ్రీ వేషధారిణి యై విరటుని కోటకుఁ బోయి, రాజవీధిని రాదొడఁగె. అపుడు విరాట భార్య యగుసుదేష్ఠ యాయంచయానసంచారమును బరికించి, ప్రణయ సఖులతో నిట్లు తెలిపెను. “ఎక్కడనుండి యెక్కడకు నేగెడినో! యిది యొక్క కాంత రూ, పెక్కుడు పెంపు సొంపు మన కేర్పడుచున్నది దా విసీతయై, స్రుక్తు చు నీచ భామినులచొప్పునఁ బల్లెడుఁ జారులుం గడున్, వెక్కిరిమంది చూచెదరు వేగము తోడ్చొని రండు నెమ్మితోన్” అని వలికి వనుపఁ బ్రాధాంగన లిరువురు వోయి, మ్రుపదకన్యకతో నిట్లనిరి. “విరాటమహిషి నినుఁ దనపాలికిఁ బిలువ నంపె దయ పెంపెనగన్.” అనవుడుఁ దనతలఁపు నెరసె నని యవ్వనితారత్నంబు వినయవై భవము సలి, తను

కొందినచందంబునఁ, జనియె గేకయసుతానుచారికలబడిన్. అట్లు తన కడ కే తెందినపాంచాలిం గాంచి నుజేష్ట—

“ఏది కులము నామ మెయ్యది యెవ్వరిదాన వేమిదనికిం బూని యిప్పుడెచట బుద్ధి దలంచి యేగెద వింతయు నెఱుంగఁ జెప్పు మాకు మెఱుంగఁబోడి” అన ద్రావది తనగాథను వివరించి, యిట్లు నుడివెను. “నీచము లయ్యెడువనులక, నాచాలమి యెఱిగి మన్ననకుఁ గాత్రము గా, నీచిత్తంబునఁగైకొని, యాచారము దప్పకుండ నరయుము నన్నున్.” అని తెలుప నావరటుభార్య యందుల కంగీకరి ప ద్రావది విరాటరాజాంతఃపురమునఁ జేరెను. అని తిక్కన వర్ణించెను.

ఈఘట్టముల రెంటును దమయంతీద్రావదులు సైరంధ్రీ వేషధారిణులై, పరుల సేవించి, జీవితంబు నలసినదశకు వచ్చుట సదృశ మైనను నీ రాజకాంతఃకలఁ గలయవస్థమాత్రము విసదృశముగా నున్నయది. దమయంతి నిజజాతిగతి యే మయ్యెనో యనుచునోవ్యాకులతచేఁ గృశించుచున్నమానిని. ఇక ద్రావదియన్ననో పాత్రధారులై నాటకరంగమున నున్నవతులఁ గలయ వేషధారిణి యై వారిం జేరఁబోవు నటివంటిప్రాధికారిణి. ఇట వేషభేదమే కాని వియోగభేదము లేదు. కావుననే యట నన్న పాఠ్యుడు— “జీర్ణ మై కడుమాసిఁచీరకట్టి ధూళిధూసరాలకమ్ములు దూలుచుండ” అని నలకాంతయొక్క శోచనీయావస్థను వర్ణించియున్నాడు. ఇటఁ దిక్తనాథుడు “పదలములకొపు పరఁగినతలము కుంకుమ లిప్త మైనచందము వహింప” అని ద్రావదిసడయాడినవిన్నానమును వినుతించియున్నాడు.

మఱియు నిట వర్ణింపఁ బడినదమయంతీమలినరూపము సహజము కాని, ద్రావదిభరించినమాలినీ వేషమువలఁ గృత్రిమము కాదు. అఁగా నన్నయ దమయంతీరూపమును జిత్రించుటలో దైన్యభావమును బ్రకటించియుండఁ, దిక్తన ద్రావదీసాభాగ్యమును వర్ణించుటలో జాణతనమును వెల్లడించెను. నన్న పాఠ్యుడ వలెరింపఁజేసినదమయంతియందు విచారకళయు, తిక్తనమంత్రి దివినద్రావదియందు విలాసకళయు స్పష్టముగఁ గన్పట్టుచున్నవి.

మఱియుఁ గిరాతుఁడు దమయంతిసౌందర్యమును బరికించి, మోహితుఁడై నరీతిని నన్న పార్వ్యుఁడును, కీచకుఁడు ద్రౌపదిహాయలుఁ గాంచి, వరవశుఁడగుటను తిక్తనార్యుఁడును మనోహరముగా నర్జించి యున్నారు. పరికింపుఁ దావద్యహృద్యనిర్మాణనైపుణ్యమును- “రజనికరాననఁ బీనపయోధర రాజతరాజసుతన్ విలసద్దశవతిగామినిఁ జందనగంధిఁ బ్రకాశితకాంతిసమన్వితఁ బంకజదళలోచనఁ జూచి కిరాతుఁడు కామనిశాతకరాహతుఁడై, నిబహృదయం బెఱిగించె లతాంగి కనిపద్యచరిత్రకు వేడుకతో.” వ్యాధుఁడు—“లక్ష్మజ మైనరూపమున నాత్మకువ్రేఁ గయిపొల్చుపొల్చిపై, నెక్కినుచూడ్కిఁ గ్రమ్ముటవనేరక నిల్పెఁ గాముచేఁ జిక్కిన నెమ్మనంబు గడుఁ జేడ్చుఁమానముఁజేప్పితంబులం, దక్షిణయంగముం దలఁకుధైర్యము నై యతఁ డప్పు డయ్యెడన్.” కీచకుఁడు.—

నన్నయభట్టారకుఁడు సార్థవాహసమూహము దమయంతినిఁ జూచినవైఖరిని, తిక్తనార్యుఁడు పౌరజనబృందము ద్రౌపది నీక్షించినచందమును, నందఱుఁ గాఁ జిత్రించి యున్నారు. వినుఁడు- “పాంసుజాలములు పైఁ బ్రాణిఁగ గరమురూక్షము లగునూర్ధ్వాలకములదాని, నతిమలినం బైనయర్ధవస్త్రంబుచే నానృశంబగుదేహయస్థిదాని, నాకలి తృప్త నిద్రల నువీని నెఱుంగక యున్నాదినియుఁ బోలె నున్నదాని, దమయంతిఁ జూచి కొందఱు పిశాచం బనిపఱచిరి, కొందఱు భయము పొంది, రందు గొందఱు ధిక్ హాస్యంబు సేసిరి, యడవి నేమిరోసె ననిరి కొంద, ఆవ్వ నీవు వేల్పువగు దనిరి కొందఱు, మొగినకేలు మొగిచిఁ మ్రొక్కిరంత.”—సార్థవాహులు-

“పట మొయి లగ్నపినబాడఱినునుఁగాంతి గదలినయమృతాంశు కళ యనంగఁ, బెరుమంచు మీఁదఁ బర్విన వికాసము దప్పి చెలువు గుందినసరోజినివిధమున, ధూమంబు వొదలినదఁ ఆగలిమెఱుఁగులు నలఁగి మాసినదీపకళిక భంగి, ధూళి పైఁ బొరసినఁ నొంగలించుట మాని లావణ్య మెడలినలతికమ్మాడ్కి, గుంధకారివేషంబుకతన మ్మార్చి, యుజ్జ్వలత్వంబు మఱువడియుండఁ బొందు, రసయమహిషి యంచితగతిఁ జనంగ వీధిఁ జొరజనంబు లవ్వెలఁది గాంచి.”—పౌరులు.

ఈరీతిగాఁ గవిపుంగవులు పేరు లుభయులును సురూపములు స
డలి విరూపములతో నడయాడు రాజకాంతలరూపముల నించుమించుగా
నొక్కప్రాలికను వర్ణించియున్నారు. ఇట్టికవిద్వయకవితలకును సాహచ
ర్యము చూపబడుచుండఁ గొందఱు విమర్శకపుంగవులు తిక్తన, నన్నయ
భారతమును జూచి యెఱుంగఁ డనియు, విరాటాదికర్వములఁ బడునైదిం
టిని స్వప్రతిభావైభవము నాధారముగాఁ జేసికొని, వ్రాసెననియు, సా
హసాక్తులఁ బలుకుచున్నారు. కాని యందులకుఁ దగుకారణములనమా
త్రము చూపనేరకున్నారు.

తిక్తనార్యుడు, నన్నపార్యుఁ డాంధ్రభాషాదధిమహోదధిని ద
రచి, సమకూర్చిన భారతనవనీతచూడుర్యమును జవిజూచి యున్నాఁ
డన్నఁ దిక్తయజ్ఞయెన్నికకు వన్నె తగ్గు నని వీరియూహ. ఇది వట్టి పిచ్చి
ముచ్చట. అసమానరససుధాసారపూరితము లగునత్యవ్యములఁ బఠిం
చుటచేఁ గవులు ధీసంపన్ను లగుదురు కాని, బుద్ధిమాలినవారు కాఁజూ
లరు. దురభిమానదూషితస్వాంతుల కీసారస్యము కానరాదు.

వివేకనిధు లగుకవివరేణ్యు లన్ననో పూర్వకవివరన్ధితము లగు
సత్త్వతులఁ బఠించి, సరసవిజ్ఞానసంపన్నులై, యాపెద్దలకుఁ గృతజ్ఞతా
భివందనముల నందఁజేసి, స్వకీయకీనయసంపదల వెల్లడింతురు, కాని,
మూఁగఁ వారివలె నూరకుండురు. కావుననే వివేకనిధి యగుతిక్తనమంత్రి
నిజకావ్యారంభమున నన్నయభట్టారకునిఁ బ్రస్తుతించి యుండెను. కాని
నాడెగాఁ డాతెమత్వమునుచుండఁ బొసఁగఁడుగాఁడు గులములై మను
నట్లు తిక్తయజ్ఞ నన్నయకవితాప్రాభవమును బ్రస్తుతించియుండ నవ్యప్ర
బుద్ధులు నన్నయకావ్యమును సోమయాజి చూచియే యెఱుంగఁ డని,
వ్రాయుచున్నారు. ఇంతటితో నీకవిద్వయకవితలకుఁ గలసామ్యవాదము
ను ముగించి, తిక్తనసోమయాజి వ్యాసభారతము ననుసరింపక, క్రొత్త
దారిని సంచరింపఁ జేసినభాగములఁ గొంచెము విమర్శించెదను. తిక్తన
మంత్రివరుఁడు మొదట ద్రావణిని మలీమసవేషముతో విరాటరాజవీధిని
నడపించి, పిమ్మట నాయజ్ఞ సేని నసమానసాభాగ్యసంపన్నునిగా దిద్ది,

సుదేష్టమేడను నడయాడఁ జేసెను. రాజనీధిని రూపురేఖలులేక, మలి వాక్యంతో సంచరించినపాంచాలి యంతిపురమున సాభాగ్యకాంతిఃలితగా మాటు పెట్లు పోసఁగెను? ఇది పూర్వాపరవిరుద్ధ మగునర్థము కాదా? ఏకరసాశ్రయ మగుప్రకరణమున నవతంపఁ జేయఁబడినపాత్రము నా ఘట్టముననే పూర్వరసవిరుద్ధముగాఁ జిత్రించుట రసాభాస మగుచుగదా! దర్శింపుడు, రాజనీధి నేఁగుద్రాపదిని “పటమొలు లప్పిన” అను మున్ను దహరించినకద్యభావమును—

మేఘచ్ఛన్న మగుచంద్ర రేఖవలెఁ గాంతిహీన యై, మంచుచే ముంచఁబడినసరోజునిచాడ్చున సొంపు దూలి, పొగచేఁ జుట్టఁబడినదీప శిఖవలెఁ గళాహీనయై, ముమ్ములోఁ బొరలినతీగచాడ్చున లావణ్యవిరహిత యై, యాయగ్గిపుట్టువు గట్టివాలువేసముచే సొంపు మాపు నెంద రా దారిని నడువఁదొడఁగె ననిభావము. ఇతఁ నంతఃపురసంచారిణిం గనుఁడు—

ఈపద్యము పాంచాలీసంచారబోధకము—“కదతలంబుల కెంపు వరఁగి నతలము కుంకుమలిప్త మైనచందమువహింప, నంగంబురునుఁగాంతి యడ రినగోడలు వేదులు మణిమయవిధము నొందఁ, గనుఁగవమెఱుఁగులు గది రినముందఱఁబుట్టవహారంబుపాలుపుఁదాల్చి, వేసలికవృక్షార్వఃమీఁదను నీ లదుకూలంబు మేల్చుటకొమరువడయఁ, దాను జొచ్చినకతనచుత్స్యశ్చీతీశు , నింట నిమ్మెయిఁ గ్రొత్తయొ ప్పెనకమెసఁగ, నమృహదేవి యు న్నెడ కల్లన ల్లఁ, బాంశురాజతనూభవకత్తి యరిగె”. అనఁగా ద్రాక్షదీపదవిన్యాసలసిత మగుకుట్టిమతలము కుంకుమలిప్త మైనట్లు చెన్నువహింప, పాండవపత్నిశరీ రకాంతి ప్రసరించినగోడలు తిన్నెలు రత్నస్థగితములట్లు తేజిల్లఁ, బాంచాలిచూపు లాలికిననేలలు సుమన్యాప్రసీమలవలె సొంపువహింప, వాక్య వ్యయోక్తకొవ్వఁబులు కర్ణవమిన్ను నలవట్లు మేల్చుచుచందంబున నందము వహింపఁ, దనసంచారమువలన మత్స్యభూపాలంతఃపుర మంతయుఁగ్రొత్తవిన్నాణముతో నలరుచుండ, ద్రాపది సుదేష్టకడ కేఁగె ననిభావము.

చూచితిరా ! వీధిద్రాపదికిని సాధద్రాపదికిని గలవివరీతభేదమును— గంధకారివేషంబుకతన మూర్తియుజ్జ్వలత్వంబు మెఱుఁగువడియుండ” అని

రాజవీధి ద్రావదీరూపమునుగళావిహీన మైనదానినిగాఁ జెల్పించి యావెంటనే యాబిడను మేడపై కెక్కించి “తాను జొచ్చినకతన మత్స్యక్షీతీసునింటఁ గ్రొత్తయొప్పెనకమెనఁగ” నని, పాంచాలిప్రవేశించినతోడనే విరాటునిమేడలోనిగోడగొంతులు మెఱపు మెఱసినట్లు తథు కొత్తై నని వర్ణించుటఁ జూడఁ దిక్తన కేవలకవిమరుఁడే కాక, గొప్పగారడీడుగాఁ గూడఁ జూపట్టుచున్నాఁడు. లేకున్న మలిననస్తుచ్చును గాంతికలితమును గా మార్పఁ జాలునా?

రామాయణమున రాక్షసీరూపముతోఁ బంచవటిని బ్రవేశించిన చుప్పనాతి సీతాపరిసోయగమును జూచి, తోడనే సాగసుకత్తైగా మాటి, శ్రీరాముని సమీపించినట్లు, ద్రావది మలినాకృతితో రాజవీధిని జేరి, విరటురాణివాసమునఁ గా లిడినతోడనే రాజ్యలక్ష్మీవిలాసశోభిత యై సుదేష్ణకు సమీపించెను.

కాని యాశూర్పణఖనలె నీపాంచాలి కామరూపిణి యగునిశాచరకామిని కాదు, మానవమానిని; యట్టిచో నిట్టిరూపభేద మెట్లు సమకూరును? ఊసరవెల్లి తనతరువల్లిరంగుల మార్పు నట్టి పాండుకుమార మహిషీచుతల్లి నిజదేహకాంతులఁ దాటుమాటు సేయనేర్చిన నేర్పుకత్తై యై యుండునా?

ఈతల్లిబుబ్బిపోయగము వ్యాసులవారిభారతమునఁ గానరాదు. అటఁ బురజనులు రాజవీధి నేఁగుదున్న పాంచాలింగాంచి, నీ వెవ్వతెవని యడుగ, నేను సైరంద్రి నని యాపె తెలుపును. అప్పుడు పౌరులంద్రావదిని బరులఁ జేరి జీవింప నగుపరిచారికనుగాఁ దలంప రైరని, తెలుపఁబడినది. వినుఁ డావ్యాసవచనములను—

“తస్యా వేషేణ రూపేణ శ్లక్ష్యయా చ గిరా తథా ।

న శ్రద్ధధాతి తాం దాసీం అన్న హేతో రుపస్థితామ్”

ఇందుచేఁ దిక్తనార్యుఁడు మూలమున లేనిద్రావదీరూపవర్ణనములఁ గ్రొత్తగాఁ దెచ్చిపెట్టెను, కాని, యీముస్తాబునకుఁ దగిన ప్రస్తావము కానరాకున్నది. దీని నటుంచి వేటొకవిషయమును గమనింపుఁడు.

అసలు నిజసాభాగ్యలావణ్యగరిమల వెల్లడి కాకుండ గోప్య మొనర్చి, సైరంధ్రీవృత్తిని రహస్యముగా రాణివాసమునఁ గాలము గడువ సంకల్పించుకొన్న యానెఱజాణమిన్న రాదాటినిఁ బేదరాలించం దమునను, రాజమందిరమున రాజ్యలక్ష్మీవడువునను సంచరించునా ! వ్యాసుఁడు పాంచాలిని యుక్తాయుక్తవివేకనిపుణ యగువిదుషీలలామను గా భారతమున నవతరింపఁజేసి యున్నాఁడు. కాని, మందిసెడ్డల నెఱుంగని వెంగలినిగాఁ బ్రకటించి యుండలేదు.

నిజముగా మత్స్యరాజాంతఃపురమునఁ బాంచాలి సంచరించిన విన్నాణముం జూడ దేవేంద్రమందిరమున నాట్యచూడ నవతరించిన యచ్చరలేమముచ్చట కానవచ్చుచున్నది కాని, పరులకడఁ బరిచారికా వృత్తిని జీవంపవచ్చిన సైరంధ్రీచిహ్నము గోచర మగుట లేదు. నిపు ణాతినిపుణ యగునావిరటుని రాణి యీయలి వేణినిలాసవైభవములఁదిల కించినతోడనే యేమహారాజభార్యయగానో భావించును గాని సామాన్యసేవకురాలినిగాఁ దలంపడు. ఒకచో ద్రాపది నిజోక్తులచేఁ దనతల్లియకు బెఱుకులఁ గప్పిపుచ్చు బ్రతుక్కించినను ఆయాజ్ఞసేసిసాభాగ్యవైభవములఁ గన్నులారఁ గంచిన మత్స్యరాజకాంత యాద్రాపదిని మోసకత్తి యనుగా భావించునే కాని సత్యవాదినిగాఁ దలంపడు. ఈద్రాపదీసాభాగ్యాభివర్ణనము కవిరుచికి ననువుగా నున్నది కాని కావ్యాచిత్యమున కనుకూలించి యుండలేదు.

—జడ విప్పి కొప్పుగాఁ దుఱుముట.—

తిక్తనమం త్రివరుఁడు ద్రాపది సైరంధ్రీవేషముతో విరాటకటకమునఁ జేరె ననుసందర్భమున నిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

- క. “గారవమున నిజదేశా, చారముమై నల్లియున్న జడ యగు కబరీ భారమును విచ్చి తుఱుముగ, సైరంధ్రీవేషమునను సముచితభంగిన్.
- క. పలవలిద్దిక్తున కించుక, మలగంగాఁదుఱిమి కుఱుచమాపుడుపుట్టం బలవడఁ గట్టి జటావ, ల్మలమున నవ్వేగుఁజన్నుఁగవ గప్పి తగన్.
- క. పరిచారికాత్వరేఖా, పరిణతి తనమేన నచ్చుపడ భావనకుం దిరమై తలకొనునంతః, కరణముతోఁబురము ద్రుపదకన్యకసాచ్చెన్”.

సోమయాజిగా రిట్లు ద్రావడిజడను విప్పి కొప్పుగా నొప్పుజేయుటకుఁ గారణమేమి? వేణీధారణము మత్స్యదేశాచారవిరుద్ధమా? కొప్పు పెట్టుకొనుట విరాటవిషయమర్హదయా? నిజదేశాచార మన, ద్రావడి పుట్టి పెరిగిన పాంచాలదేశాచారమా? లేక కాలుపెట్టిన యత్తిటివారి దేశాచారమా? ద్రావడి సైరంధ్రగా జీవింపఁదలంచిన మత్స్యదేశమున స్త్రీలు జడవేయక కొప్పుపెట్టికొనుట యాచారము కాదే! మత్స్యదేశము వింధ్యనగాళి కుత్తరదిగ్భాగమున నుండుటచే నుత్తరదేశాచారము ననుసరించి, మత్స్యదేశకాంతలు వేణీబంధముల ధరింతురు కాని కొప్పులఁ బెట్టరు. కొప్పుపెట్టుకొను నలవాటు వింధ్యగిరిసరికి దక్షిణభాగమున నున్న దేశముల నివసించు స్త్రీలయాచారము. అందుచే బాండవులరాణి వేణీబంధమును విప్పి కొప్పుగాఁ బెట్టె నని చెప్పుట తప్పుగాఁ గన్పట్టుచున్నది గాని యొప్పుగాఁ జూపట్టుట లేదు.

ద్రావడి పుట్టిన దేశమును గాలు వెట్టిన నాడును బరిచారిగాఁ బ్రవేశించినవీడును గూడ స్త్రీలు శిరోజముల జడలనుగా ధరించునాచారము కల విషయములే కాని, కొప్పులుగా సవరించు తావులు కావు. ప్రాజ్ఞ లీరితిని మత్స్యదేశమర్హదను వివరించియున్నారు.

టి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులవారిచే వ్రాయఁబడిన మహాభారత విషయానుక్రమణికలో నిట్లు తెలుపఁబడియున్నది:—విరాటరాజధాని ఢిల్లీకి నైరృతిదిక్కున ౧౦౫ మైళ్లదూరమునను, జయపూరున కుత్తరమున ౪౧ మైళ్లదూరమునను, నున్నదనియు శూరసేనదేశమునకుఁ బశ్చిమమున జయపూరును జాట్టియున్న ఆల్వారురాజ్య మిందులోనిదే యనియు వ్రాయఁబడినది.

ఆప్తేనండితుఁడు-సంస్కృతనిఘంటువులో మత్స్యదేశము ధోల్పూరునకుఁ బశ్చిమముగా నున్న దనియు, బాండవు లజ్ఞాతవాసకాలమున యమునానదీతీరము నంటి పోయి, రోహితక, శూరసేనదేశముల దాటి, దశార్ణ దేశమున కుత్తరముగా నేగి, విరాటదేశమును బ్రవేశించి రనియు,

మత్స్యదేశమునకు రాజధాని యిప్పటి బైరట్ అనియు, నిది జయపూరున కుత్తరమున నిరువదిక్రొత్తముల దూరములో నున్న దనియు వ్రాసెను.

మొక్కనల్లమహాశయఁడు సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్రమున మత్స్యదేశము యమునానదీతీర్థమున నుండి యున్న దని వ్రాసెను. రైస్ కం డితుఁడు మైసూరు కూర్మదేశములను గూర్చి వ్రాయుచు, బ్రస్తుతము మైసూరు రాజ్యమునకు వాయవ్యదిక్కునకుఁ గొంచెము పైఁగా ధార్వాడ జిల్లాయం దున్న 'పానుగల్' అనిపిలువఁబడు పట్టణమే పాండవు లజ్ఞాతవాసమును గడపిన విరాటరాజధాని యని తెలిపియున్నాఁడు.

కాని యిది సరియగు నిర్ణయముగాఁ గన్పట్టదు. కారణ మేమన- మహాభారతములో మత్స్యదేశము కురుదేశమునంటియున్నట్లు స్పష్టముగా వివరింపఁబడి యున్నది. అందుచే మైసూరురాజ్యమునకు వాయవ్యమున విరాటరాజధాని యుండుట పొసఁగదు. కనుఁడు భారత మేమి తెల్పుచున్నదో-“సై రమ్యా జనపదా బహ్వన్నాః పరితః కురూన్ । పాశ్చాలా శ్చేదిమత్యాశ్చ” అని తెలుప బడినది.

‘విల్సన్’ కండితుఁడు సంస్కృతకోశమునందు మత్స్యదేశము హిందూదేశమునకు మధ్యభాగమున నుండె నని యు, నాప్రదేశ మిపుడు దినజపూర్, రంగపూర్ అని పిలువఁబడు ప్రదేశ మనియు వ్రాసెను.

వ్యాసుఁడు విరాటపర్వమునందుఁ బాండవు లజ్ఞాతవాసమున దశార్ణదేశమున కుత్తరము ను బాంచాలదేశమునకు దక్షిణమునను శూరసేనదేశమధ్యమున నడచి, మత్స్యదేశమును జేరినట్లు తెలిపియున్నాఁడు. కనుఁడు—“ఉత్తరేణ దశార్ణాం స్తే పాశ్చాలాన్ దక్షిణేన చ । ఉత్తరేణ యశ్మలోమాన్ శూరసేనా శ్చ పాణ్డవాః॥ లుభా బ్రువాణా మత్స్యస్య విషయం ప్రావిశన్ వనాత్” అనియు ను వే తొకతావున “కాళిందీ మధితో యయః” “కాళిందీ దక్షిణం తీర మన్వగచ్ఛన్” అని యుఁ దెలుపఁబడినది.

ఈపైని వివరింపఁబడిన నిర్ణయములను బట్టి చూడ మత్స్యదేశము వింధ్యపర్వతం క్రికిఁ బశ్చిమోత్తరదిగ్భాగమున జయపూరున కుత్తరమున

రం మైశ్లదూరములో నున్నట్లు విదిత మగుచున్నది. అందుచే మత్స్య రాజధాని యుత్తరదేశములోని దగుట నిర్వివాదాశయము. ఉత్తరదేశ స్త్రీలు కురుల జడగా నల్లుమనే కాని యెప్పుడును గొప్పుగాఁ దులుమురు. కొప్పు పెట్టుకొనుట దాక్షిణాత్యవనితల ముచ్చట.

కావునఁ దిక్ష్ణమఖ పాంచాలి వేసియున్న జడయల్లికను విప్పి కొప్పుగాఁ జేయుట సంగతము గాదు. ఇదియు గాక ద్రావణి తాను లోఁగడఁ బాంచాలికడఁ బరిచారికను గా నుంటి నని విరాటకాంతతో స్పష్టముగాఁ జెప్పునే ! ఇక నీస్వదేశాచారత్యాగమును, బరదేశాచారస్వీకారమును నేమిటికి ?

అసలు వ్యాసభారతమున జడ విప్పి కొప్పుగా దిద్దినట్లు వ్రాయఁబడి యుండలేదు, సరియకదా ! విడఁబారి యున్నకురులఁ జేరఁ దీసి జడగా నల్లి కుడిభాగమునఁ గనఁబడకుండఁ బైలుచేఁ గప్పి యుంచె నని తెలుపఁబడినది. “తతః కేశాన్ సముత్త్రిప్య వేల్లితాగ్రా ననిందితాన్ । కృష్ణాన్ సూక్ష్మాన్ మృదూన్ దీర్ఘాన్ సముద్గ్రీభ్య శుచిస్త్రితా॥ జగూహే దక్షిణే పార్శ్వే మృదూ నసితలోచనా । వాసశ్చ పరిధా యైకం కృష్ణా సుమలినం మహత్ ॥ కృత్వా వేషం చ సైరంధ్రాస్త్రతో వ్యచర దార్తవత్” ఈశ్లోకములకు వ్యాఖ్యానముల వ్రాసిన నీలకంఠ, చతుర్భుజ, సర్వజ్ఞ నారాయణ, వాదిరాజ, విరోధభాషణీకారాదికుడితులు “సముత్త్రిప్య” అనుపదమునకు “వేణీకృత్య” (అనగా జడగా నల్లి) యనుసర్థమును వివరించియున్నారు. శ్రీకృష్ణ భారతమున జడగొప్పులమాట లేదు. కాని యచటి వర్ణనమును బట్టి చూడ, జడగా నల్లినట్లే తోచెడిది. “శిరోజము ట్టలిపి యన్నియుఁ జేరిచి కట్టి బెట్టుగా వలపలి చక్కి రాఁ దఱిమి” అని యున్నది. ఇట—కట్టి యన జడగాఁ జట్టి యని యర్థము చెప్పనగును.

పరిశీలింపఁ గురల జడగా నల్లిన దనుటయే సమాజసము- ఏ ముందురా ? ఆనాడు కురురాజసభలో దుశ్శాసనస్పర్శన దూషితము

లగుకరుల నాసీచుఁ డీలునటకు ముడువ నని యాజ్ఞ సేని ప్రతిన చేసి నట్లు లోక ప్రసిద్ధి కలదు. అందుచే విమవడియున్న శిరోజములను వేణిగా నల్లకున్నఁ, బ్రాజ యగుమదేష్ఠ తన్నుఁ బాండవమహిషినిగాఁ గ్రహించు నని తలంచి, పాంచాలి యాపద్ధర్మముగాఁ గురుల జశగా నల్లిన దనితెలుపుటయే ప్రకరణోదిత మగువర్ణనము.

మహాభారతమున ద్రాపది కురుల ముడువ నని ప్రతిన చేసినట్లు కానరా దందురా ! శకధము చేసినట్లు కంఠోక్తిగా నటఁ దెలుపఁబడ కున్నచు సందర్భానుసారముగా ద్రాపది కురుల ముడువక జాతవిడిచి యుంచినట్లు వర్ణింపఁబడినది, కనుఁడు - సభాపర్వములో ౭౮ అధ్యాయమున “తథే త్యక్త్వా తు సా దేవీ స్రవన్నే త్రజలావిలా । శోణితాశ్చ కవస నా ముక్తకేశీ వినిర్యయా” అని ద్రాపది కేశముల సంస్థరింపక వీడఁజేసి యుంచినట్లు స్పష్టము చేయఁబడినది.

నన్న పార్థుని యాశ్రీకరణమునఁ గూడ నిల్చి తెలుపఁబడినది. “కుతులపిఱుద మందగతి ముక్తకేశయై పోవుదాని ద్రుపదపుత్రిఁ జూచి.” మఱియు భారవికవి కిరాతార్జునీయమున సీభావమునే తెల్పియున్నాఁడు. “దుశ్శాసనాకర్షరజోఽక్షీరై రేభి ర్వి నాథై రివ భాగ్యవాఢైః । కేశైః కద ర్దీకృత వీర్యపారః కచ్చి త్స నచాసి ధనంజయ స్త్వమ్॥

భట్టనారాయణుఁడు వేణీసంహార నాటకమున ద్రాపది కురులు విడఁబాటియున్నట్లు తెలిపియున్నాఁడు, కనుఁడు—“భానుమతి—అయి యాజ్ఞ సేని! కస్తా దుస్తా క మద్యాసి కేశా నసంయమ్యంతే” ఈరీతిగా ద్రుపదార్జున నిజశిరోజముల ముడువక దిగజాతవిడిచి యుంచినట్లు తెలుపఁబడియున్నది.

వరిశీలింపఁ గురుల ముడువ ననుశవధమును జేసియున్నది కావుననే పాండవమహిషి శిరోజముల దాటుచుక జాతవిడిచినది. లేకున్న సుపాసినలు ముక్తకేశినులుగా నుండుట మంగళావహము కానేరదు.

ద్రాపది సైరంధ్రీ వేషముతో విరటుపట్టణమునఁ బ్రవేశించునపుడు విడఁబారి యున్నకురులఁ జేరఁదీసి, జడగా నల్ల ననువిషయ మీక్రింది

గ్రంథములయందుఁ గానవచ్చుచున్నది. చంపూభారతమున, అనంతకవి యిట్లు వర్ణించియున్నాఁడు. కీచకుఁడు పాంచాలిని వర్ణించుటలో—“త్రే ధావిభజ్య రచితాం వహా సేద్య వేణీ...” అని ద్రావణజడను మూఁడు పేటలు గలదానిగా వర్ణించి యున్నాఁడు. అగస్త్యముని సంస్కృతమున విరచించిన బాలభారతమున “కీచకేన పదాక్రాంతాం కిషాం వేణీచవిభ్రతీ” అని యున్నది. దీని నాధీకరించిన శ్రీకృత్తపల్లి సూర్యరావుగా రిట్లు వ్రాసియున్నారు. కీచకావమానిత యగుద్రావణి విరాటసభనుండి యే గుచు “కీచకుఁడు ద్రొక్కిన వేణి నాడించుచు... ..” అని వేణీబంధము తెలుపఁబడియున్నది.

ఇంతయె కాదు. ఉద్యోగవర్ణమున “ఈవెండ్రుకలు వట్టి యీడ్చిన యాచెయి, దొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను తను వింతలింతలు తునియై లై చెదరి రూఁజటి యున్నఁ గని యుడు కాటుఁగాక” అని యాజ్ఞాసేని శ్రీకృష్ణునితోఁ దెలిపెను. ఈసంగతులను బట్టి చూడ ద్రావణి కురురా జసభనుండి ముక్తశిరోజయై పతులవెంట నరణ్యమున కేగి, యజ్ఞాతవాస సమయమునఁ గురుల జడగా నల్లి యాయజ్ఞాతవత్సరము ముగిసినతోడనే జడను విప్పి తిరుగ శిరోజముల వ్రేలాడఁజేసినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. మఱి యుఁ బైనిఁ దెలుపఁబడిన ద్రావణిరాలాపములనుబట్టి చూడ దుఃశాసన మరణాంతమువఱకును గురుల ముడువనని ద్రావణి శపథముచేసినట్లు ధ్వనించుచున్నది.

తిక్తనార్యుఁడు, వ్యాసభారతమున ద్రావణి జడను గుడివైపునఁ గొంగుచేఁ గప్పె నని తెలుపఁబడియుండ, నందులకు విరుద్ధముగా “జరత వల్లలమున నవ్వీఁగుఁజన్నుగవ గప్పి తగన్” అని పయోధరగూహన మును వర్ణించెను. ఇదిసరి యగువివరణముకాదు. ఏమన, ద్రావణి సుదీప్త కడకుఁ బోవునపుడు జడను గనఁబడకుండ దాచుట యవసరము గాని పాలిండఁ దెలియరాకుండఁ జేయుట యగత్యము కాదు. కావుననే పాది రాజును వ్యాఖ్యాత “జుగూపే దక్షిణే పార్శ్వే” అనుశ్లోక భాగమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయుచు “కచభార మంతః ప్రవేశ్య ఆచ్ఛాదితవతి”

అని స్పష్టముగా వేణీగూహనమును వివరించియున్నాడు. పోనిండు, తిక్త నార్యుడు తలచినట్లు సైరంధ్రీ కొప్పుపెట్టుకొనుట ముఖ్యధర్మ మని తలంతుమా! సైరంధ్రీలక్షణములలో నట్టివివరణము కానరాదే! “చతుః షష్టిక లాభిజ్ఞా శీలరూపాదిసేవిన్ | ప్రసాదనోపచారజ్ఞా సైరంధ్రీ ఘోషీర్తితా”॥ అని కాల్యాయనుడు తెలిపెను. “సైరంధ్రీ” పరవేశస్థా స్వవశా శిల్పకారికా” అని యమరుడు తెలిపెను. ఈవైలక్షణములయందు సైరంధ్రీ కొప్పుపెట్టవలయు నను నియమము కానరాదు.

వేణీకవిషయము- వ్యాసభారతమున సుదేశ్య ద్రాపడిని దనయొద్దకుఁ దోడ్పొందిరం దని వృద్ధాంగనలఁ బంపె నని యుండఁ దిక్తన సుదేశ్య యాజ్ఞ చే నిరువురు ప్రాధాంగనలు యాజ్ఞ సేవిని గొనివచ్చుటకు వెడలి నట్లు వర్ణించియున్నాడు. అట మూలమున నున్న వృద్ధపదమునకు విరుద్ధముగా నిటఁ ద్రాధపదమును, అక్కడ బహువచన ముండ నిక్కడ ద్వివచనమును వాడి, యీరీతిగా వ్యాసునియూహలఁ దాటుమాటుఁ జేయుటఁ జూడ మంత్రివరుఁ డేదియో యపూర్వకావ్యకలను దళుకొత్తింపఁ దలంచియుండును. లేకున్న నిట్లు మూలానుకూలములు కానిరచనలఁ జిత్రింప సాహసింపడు.

ఇక నొకవిషయము—వ్యాసుడు ద్రాపడికి వేణీగూహన మొనర్చుటకుఁ దగిన పొడుగునుడుపును గట్టఁబెట్టియుండ మనత్తిక్తనమంత్రి యాయగ్గిపుట్టువునకుఁ బోట్టిబట్టను జట్టఁబెట్టినాడు. కాని యీకుఱుచ చీర జడనునొప్పుగాఁగకప్పట కనుకూలింపను. వినుడు మూలమును— “వాసశ్చ కరిధా యైకం కృష్ణా సుమలినం మహత్” “మహద్వాసః = పెద్దకోకను” అని యుండ- తిక్తనభారతమున “కుఱుచమాపుడుపుట్టం బలవడఁగట్టి” అని వర్ణించుటచే నీకుఱుచచీర వేణీగూహనమునకు ననుకూలింపదు.

ఈరీతిగాఁ దిక్తనార్యుడు మూలవిరుద్ధము లగువిరుద్ధబాటలు సమకూర్చుటచేఁ బ్రకరణాదిత్యము నడలుట తటస్థించినది. తిక్తన వ్రాసినదంతయుఁ గావ్యకలాపిలసితమే యను పిచ్చినమ్మిక కలవా రెట్లు తలం

చినను గుణగ్రహణాస్తకదిత్తులు మాత్రము యుక్తాయుక్తములఁ బరిగణింపక మానరు.

—సంస్కృతాంధ్రకద ప్రయోగములు.—

కొండలు ధీమంతులు నన్నపార్శ్వని కవితను సంస్కృతపదము లధికముగా నుపయోగించబడిన వనియు, దిక్ష్మైగ్గడ కైతను దెలుఁగునుడులు వివిధగా వాడబడిన వనియు, నందుచే దిక్ష్మమఱి కవిత నన్న పార్శ్వనికవిత్యమునలె సంస్కృతకదసముదయజటిలము గాక, తెనుంగు నుడికారంపుసాంపు వహించి యుండుటచే నింపు గొల్పునుండు ననియు, వాదించుచున్నారు. పరిశీలింప నీవాదము యుక్తముగాఁ గానరాదు. నన్నపార్శ్వమ భారతమునఁ బ్రస్తరించిన సంస్కృతకదకదంబములు ద్రాక్షాఫలగుచ్ఛములవలె ననాయాసముగా రసమాధుర్యముల నందఁజేయుచుండును. ఇఁక, తిక్తనకవి భారతమున నిడిన తెలుఁగునుడు లన్ననో కఱకుతాలవలెఁ గొఱుకువడవు. ఈసంగతిని శ్రీ బుట్టా శేషగిరిరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు నిరకటిచి యున్నారు.

“శుద్ధాంధ్రగ్రంథములుచేసిన పాండితీధనులు కలరు... కాని వారి కవనము లంతసులువుగా సాహిత్యపరులకె అన్వయము కా వని అంగీకరింపక తప్పదు.” (ప్రతిభ—ఏప్రిల్ 1938)

మఱి యొకసాగను, నన్నయ వర్ణానుకూలము లగుపదములనే వాడును గాని తిక్తనవలె ననవసరపదసముదయములఁ గుప్పింపడు.

వరమార్థదృష్టితోఁ బరికించినఁ దేలువిషయ మేమనఁ-దెలుఁగుపలుకులు సంస్కృతపదముల సన్నిధిని సుధానిధికడఁ జుక్కలవలె వెలవెలఁబాటి యుండును. సంస్కృతపదసాహచర్యము లేకున్నచోఁ దెలుఁగునుడులు చీకటి నుడులవలెఁ దళుకొత్తురు. పరికింపుఁడిక్రిందిపద్యమును—

“వట మొయి లప్పినఁ బాడటి నునుఁగాంతిఁ

గదలిన యమృతాంశుకళయుఁబోలెఁ

బెనుమంచు మీఁదఁ బర్విన వికాసము దప్పి

చెలువుగుందిన సరోజినివిధమున

ధూమంబు వొడివిన దుఱుగలిమెఱుగులు

నలఁగిమాసినదీపకళిక పగిది

ధూళి పైఁ బొరసినఁ దొంగలించుట మాని

లావణ్య మెడలిన లతికభంగి.”

ఇట మకుటాయమానములుగాఁ బాదాంతముల నున్న-అమృతాంశుకళ, సరోజిని, దీపకళిక, లతిక, అనుసంస్కృతపదము లెట్లు శ్రుతి సుఖదములై వెలయుచున్నవియో! మిగిలిన తెలుఁగుమాట లెట్లు చెప్పులకు జవులు పుట్టించుచున్నవియో! నాదసుధామాధుర్యవేత్త లెఱుంగఁగలరు.

ఇట్లాంధ్రకవితకు నోజుప్రదము లగుసంస్కృతవాక్కుల వాడుట కావ్యమునకు శోభావహ మగుటచే నన్నయభట్టారకుఁడు గీర్వాణవాణీపదసరసిజములఁ దనరచనలయందుఁ బొందుపఱచెను. ఈసంగతి నెఱుంగని తెలుఁగులు కొండఱు నన్నయకవితను గేలిసేయుఁ దొడరుచున్నారు. కాని సంస్కృతపదముల వాడుటలోఁ దిక్తన నన్నయను మించినాఁడను సంగతిని గమనింకనేరక, గతానుగతికముగాఁ బాడినదే పాడుచున్నారు.

భారతము పదునెనిమిది పర్వములు గలప్రబంధము. అం దాది మూఁడుపర్వములను నన్నపార్థుఁడు విరచించెను. శేషించిన పర్వములఁ దిక్తనార్థుఁడు సమకూర్చెను. మొత్త మీపదునెనిమిదిభాగములయందును గలసంస్కృతపదముల నేర్చి కర్వక్రమముగాఁ బంచినచో నన్నపార్థుని భాగమునకుఁ గొలఁదిగాను, తిక్తనవాటాకు మిక్కుటముగను వచ్చు నని నావిశ్వాసము.

వే తొక ముచ్చట—నన్నపార్థుఁడు సమకూర్చిన సంస్కృతసమాసములకును, దిక్తనార్థుఁడమర్చిన సంస్కృతసమాసములకును స్థానికముముచేసి చూచినచో మొదటివాని కుండువర్ణ్యానుకూలత రెండవవానికిఁ జూపట్టదు. మంత్రివరుని కైతయందుఁ బదబాహుళ్యమును, సమాసదైర్ఘ్యమును విరివిగాఁ బొడకట్టుచుండును. అంతయే విశేషము.

కానిండు, నన్ను పాశ్చాత్యులు తెలుగుభాషయందుఁ గలమాధుర్య గాంభీర్యాది కావ్యగుణముల నంతగా నెఱుంగనివాఁ డగుటచేఁ దెలుఁగు మాటలఁ బాటించక సంస్కృతపదముల బహుళముగాఁ దనభారతకవిత్వమున వేదచిత్ర ననుకొందఁడు. అందుచే నాతనిభారతము రసవిరహితమైయున్న దనువాదమునకు నొప్పుకొందము. ఇతఁ డెలుఁగుభాషయందు నుడికారపుపదముల బాగుగా నెఱిగి, సంస్కృతపదముల నంతగా దరికి రానీక, తేనె లాలుకు తెలుఁగునాటిమాటలతో నీటుగాఁ గైతను బుట్టించిన తిక్తనామ్యుని కబ్బములందలి తెలుఁగుమాటల సోయగమును గన్నులారఁ గాంచి, కవితల నల్లిన కేతనమారనాదికవిపుంగవులు, తమ కృతులయందు సంస్కృతపదముల విడనాడకుండుటకుఁ గారణ మేమి? ఇప్పటి ధీశాలుర కున్న తెలుఁగుపదవిజ్ఞానము గాని, యాంధ్ర భాషాభిమానము గాని, వారికి లేకయా?

తెలుఁగునుడికారపుఁ దీగ సంస్కృతపదరసాలసాలము నాశ్రయించుటచేతనే యాన్నత్యాభివృద్ధుల నంది, నిజకవితాసుమచుజరీసారభ సంచారములచే మానవలోకము నానందింపఁజేయఁగలుగుచున్నయది. అట్టి మాకందపు స్త్రాపు లేసన్న నీతెలుఁగుతీవ పై కెరుగనేరక నేలఁ బ్రాకులాడుచుండెడిది.

నిజముగా నాంధ్ర భాషకు శ్రుతిసుఖద మగునాదమును, రసవిలసిత మగు భావమును, సమకూర్చినది గీర్వాణవాణీపదసరసిజసాహచర్యమే యని, కవివండితు లనేకులు ప్రకటించియున్నారు. సనాతనపండితాభిప్రాయముల మాట యటుంచి, యధునాతననాగరకవిద్వాంసులభావములఁ బరికించినను దెనుగుకైతకు సాభాగ్యమును సంఘటింపఁజేసినది సంస్కృతపదసమ్మేళనమే యని విదిత మగుచున్నది.

ఈనడుమ నవీనముగా శ్రీపీఠాపురము మహారాజావారిచేఁ బ్రకటించఁబడిన చింతలపూడి యెల్లనార్యకృత మైన విష్ణుమాయానాటక మనుతెనుగుప్రబంధరాజమునకు నతివిపుల మగు పీఠికను వ్రాసిన మ. రా. రా. కుసుమల్ల అచ్యుతరావు ఎం. ఏ., ఎల్. టి., గా కేమి తెలిపినారో పరికింపుడు.

“సుఖర్షవాణి యగు సంస్కృతవాణి తనమంజులభాషానిధి సం
తయు నీకవివరుని కైవసముఁజేసెనో యనునట్లు సంస్కృతశబ్దమాధుర్య
మమృతవర్షమువలెఁ గురియుచున్నది.”

ఈపీఠికను వ్రాసినవారు కేవల ప్రాచ్యభాషాభిజ్ఞులే కాదు. అంగ
భాష నాచార్యపీఠ మధిష్ఠించిననాగరకులు. వీరు స్పష్టముగాఁ దెలుఁగు
నకు మంజులతను నమకూర్చినది సంస్కృత మని తెలిపియున్నారు. శ్రీకో
రాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ. గా రిట్లు సెలవిచ్చియున్నారు. “గీర్వాణ
సారస్వతమహావృక్ష శాఖికఁ గట్టిన యంటుగా బయలుదేటి, విజృంభించిన
యాంధ్ర సారస్వతమునందు.”—(ఆంధ్ర భారతరచనావిమర్శనము.)

శ్రీజొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి ఎం. ఏ., బి. యల్ గారు,
ఈరీతిసంస్కృతమును బ్రశంసించియున్నారు. “సంస్కృతమున కెన యైన
భాష పృథ్వియందు లేదు. దీనియందలి ప్రత్యక్షరము.... భావబం
ధుర మైనది.”—(సాహిత్యతత్త్వవిమర్శనము.)

ఈరీతిగా నాంధ్రాంధ్రసంస్కృతభాషాకోవిదులు వక్తాశించుచు
న్నారు. ప్రాజ్ఞు లగునాంధ్రకవివరేణ్యు లెల్లరు సంస్కృతకదములఁ గృతు
లయందుఁ బొందువఱచి, నిజకవితాసుధాధారలచే లోకము నానందిం
పఁజేయుచున్నారు. ఇట్లుండ దీని వంతను ద్రోసిపుచ్చి, కొందఱు బుద్ధి
మంతులు సంస్కృతము తెలుఁగుకైతను రూపుమాపు చున్న దని ఘో
షించుచున్నారు. ఇంతకు మించిన వింత యేమున్నది! ఇంతకంటె వితండ
వాద మేది కలదు !

— విరాటపర్యకవితాప్రశంస ౩ —

న్యాయముచేఁ గావ్యమునందుఁ మున్నెదలవంటి ముంగురులు,
చూడమామవంటి మోము, తామర రేకులవంటి కన్నులు, దొండపండు
వంటి పెదవి, సంపెంగ మొగ్గవంటి ముక్కు, అరటికంబములవంటి తొడ
లు, కోకిలకూజితములవంటి మాటలు, చెఱకువిలుకానితూపులవంటి
చూపులు, నని యిరీతిగా నుపమానోపమేయపట్టికల వ్రాయుటచేఁ
గవివరని ప్రతిభ యంతగా గోచరింపదు. రసానుకూలము లగునవయవ

విలాసప్రకటనములచేతను, అందు కనువు లగునదములపొందికలచేతను, అందముగాఁ బాఠకహృదయపటములపై భావరూపములఁ జిత్రించినవాఁడే ప్రతిభాశాలి యనఁదగు కవిచంద్రుడు.

కాళిదాసకవికులతలకునిచే శాకుంతలనాటకమునఁ గన్వేశిష్యులు శకుంతలను దుష్వంతునికడకుఁ దోడ్పానివచ్చి “రాజేంద్రా ! ఈమదలి నీవు పరిగ్రహించిన యిల్లాలు, శకుంతలాభిధాన, కన్వమునీడ్చుని సందన కావున నీ వీపెను జేకొని గారవింపుము” అని తెలుప నాస్పృహలుఁడు శాపదోషమున జగినవిషయము నంతను మఱచి, మావటులమాటలకు వెఱఁగఁది “తాపసకుమారులారా! మీపలుకులు వింతగొల్పుచున్నవి. ఈమదవతిని నేను జూచియెఱుంగను. ఈరమణిని నేఁ బాణిగ్రహణ మొనర్పలేదు. కావున నీటక్తులాడిని నాయెంట విడువక మీమెంటఁ గొని పొండు” అని తెల్పెను.

అప్పు డాయమామయకురా లగుమునితనయ మహారాజు తన్నవ మానించి పొమ్మనటచే నట నిలువ వెఱచి, సోదరసము లగుమునిబాలురతోఁ బుట్టినింటికిఁ బోవ నుద్యమింప, నాకన్వశిష్యులు కన్ను లెఱ్ఱఁజేసి “శకుంతలా ! గురువరులు నిన్నీ రాజమందిరమున దిగివిడిచి రమ్మనిరే కాని తోడ్పాని రమ్మన లేకు—కావున మామెంట రావలకు. అఁగు మిట” - అని నిరోధించిరి. అపు డాతపస్విని “ఈమర్భరావమానమున కంతకును నీమోసము కదా కారణము” అని తెలియునట్లు వెరుదిగి రాజుపైఁ బ్రసరింపఁజేసిన చూపులు బహురమ్యముగా వర్ణింపఁబడినవి. నిజముగా నీవద్యము శాకుంతలనాటకమునకు మకుట మనఁదగి యున్నది. వినుఁడు—

శ్లో॥ ఇతః ప్రత్యాశేషా త్వజనమనుగన్తుం వ్యవసితా
తత స్తిష్ఠే త్యుచ్చై ర్వదతి గురుశిష్యే గురుసమే
పున ర్దృష్టిం బాష్పస్స సరకలుషా మర్చితవతి
మయి క్రూరే యత్ర త్వవిష మివ శల్యం దహతి మామ్॥

అనగా “ఆశకుంతల నావలనఁ గల్గినవరాభవమును భరింపనేరక స్వజనులతోఁ బోవనెంచ, వా రాఁగుము రావలదనుచు గద్దించ, గురుకులచుఁబ యై యున్న యామునికన్నియ వెనుదిరిగి బాష్పవారిదిగ్గముగు చూపుచు నాపైఁ బ్రసరింపఁజేసినది, అబ్బా ! ఆయవలోకనము విషలిప్త మగునలుగువలె నన్ను బాధించుచున్నది” అని భావము.

దవ్యంతుఁ డీదవ్యము నుంగరమును గాంచిన తోడనే శకుంతలావివాహవృత్తాంత మంతయుఁ గన్నులకుఁ బొడకట్టఁ బట్టరాని దుఃఖాశేషముతో విదూషకునికడఁ దనహృదయకాతివ్యమును దెలుపుపట్టునఁ జెప్పింపఁబడినది. ఇట శకుంతల దువ్యంతునిపైఁ బ్రసరింపఁజేసిన కోరచూపులో “మోసగాఁడా ! తేఁడా ! నన్నంతటి మోహపరవశునగాఁ జేసి, చేపట్టి యిపు డింతటి యసహ్యవమానము పాల్పేసితివి ! నీమూలమున నాజీవితసుమము రూపుమాసి నేల రాలినది. న న్నింత యసురుపెట్టనగునా ? ధర్మాధికారి కీచేత తగునా” — అనుభావము వ్యక్తము సేయఁబడినది. ఇట్టిదియే మిగుల వెలగలకైత. ఈరీతిభావవివరణములే కవివరుల విన్నాణమునకుఁ దగినయదాహరణములు.

తిక్తనార్యుడు, కీచకుడు పాంచాలిని బలాత్కరింప నున్నప్పు డాయాజ్ఞ సేసి యసహాయభయాభినయచేపలఁ జక్కఁగాఁ జెప్పించియున్నాఁడు. వినుఁడు —

సీ. దైన్యంబు తలపోత దలకొన్నఁ జెలువ కా

ననమున వెల్లదనంబు గదిరె

భయరసవేగంబు పైకొని ముట్టినఁ

గాంతకుఁ దనులత కంఠ మొందె

బెగ డంతకంతకు మిగిలిన నింతికిఁ

బదముల నట దొట్టాపాటు బెరసెఁ

దల్లడం బొందినఁ దన్నికి నవయవం

బుల నెల్ల ఘర్జాఁబుకళిక లెసఁగెఁ

దలఁకువుటై గొంకు గొలఁదికిమీఁతె వె
నబ్బటు దోచె ముట్టుపాటు దొడరె
వెలఁగుపాటు దనికె నెఱనాడె నొప్పు నె
వ్వగలు వగలనీనె దిగులు వొదివె.

తిక్తనార్యుఁ డీపద్యరాజునుఁ దనకు మానభంగము సంభవ
మగు నను భయంబుచేఁ దలడ మొడుచున్న పాంచాలి యవయవచేష్టల
నింపుగా వర్ణించి యాయుల్లాలి భయస్వభావమును బాఠకులకుఁ బ్రత్య
క్ష మొనర్చెను.

మఱియుఁ, గీచకుఁడు యాజ్ఞ సేనిం గామించుట ను గాంచి సుదే
ష్ట యాతనికిఁ జేసిన హితబోధ మనోహరముగాఁ జూపట్టుచున్నది.

“ఆయురైశ్వర్యకీర్తుల నపహరించుఁ

బరసతీసంగమము ధర్మపథమునందుఁ

బరఁగువారలు పరిహరింపంగఁ గనియు

వినియుఁ దెలియవె యిది దుర్వివేక మగుట.”

ఈపద్యమున వివేకకలిత లగుసతుల హితబోధలయందలి లాలి
త్యపు నిగ్గులమై వెలయుచున్నది.

వాల్మీకిరామాయణమున సీత కామాంధుఁ డగురావణుని బాగు
సేయ నెంచి మొదట శాంతము లగుసాంత్యనములచేతను, అనంతరము
ప్రాభవము లగుసంభాషణములచేతను, బోధించిన రీతిని తిక్తనార్యుఁడు
యాజ్ఞ సేని కామమోహితుఁడగుకీచకుని బోధించినట్లు వర్ణించియున్నాఁ
డు. పరికింపుఁడు—

“నాయున్న బాము దలఁవవ, యియొడ లీచీరయిట్టియేవపుఁజందం
బోయన్న మదనవికృతిం, జేయుననుట యెంతయును నిషిద్ధముకాదే”.

“చనునె యమ్మాట లాడ సజ్జనుల కాఁడుఁ

బుట్టువులతోడ నీవును బుట్టినాఁడ

వట్లు గాకయు హీనవంశాభిజాత

నై న పతివత్ని నగు నన్ను నడుగనగునె”.

అని యిట్లు సాత్వికమార్గమున బాగునయి బలికి, వాఁడుదుగళ పొగరులాడుచుండుటచేఁగినిసి నిజప్రాభవతేజముమెఱయ నిట్లువలికెను.

“దుర్వారోద్యమబాహువిక్రమరసాస్తోకప్రతాపస్ఫుర

ద్గర్వాంధప్రతివీరనిర్దళనవిద్యాపారగుల్ మత్తుతు

శ్రీర్వాణాకృతు లేవు రిప్పు నిను దోర్లొన్ వెనం గిట్టి గంధ

ర్వుల్ మానముఁ బ్రాణముం గొనుట తథ్యం బెఱ్ఱెయిం గీచగా”.

ఈకీతి హృద్యభావములతోఁ జోద్యముగా నున్న పద్యము లివ్వి రాటవర్చమునఁ గలవు. స్థాలీపులాకన్యాయముగాఁ గొన్నింటి నుదాహరించితిని.

మహాశయు లగుపాఠకులు నేవ్రాసిక విషయముల నోర్పుతోఁ బఠింపఁ దగినవి కాని, యుడుకుపాటుతోఁ దొందరగాఁ బఠింపఁ దగినవికావు. “ప్రమాదో ధీమతా మపి” యనెడు నార్యోక్తి ననుసరించి, యెంతటివాఁకిని భ్రమప్రమాదము లుండుట తప్పదు. పఠింపుడు—శ్రీ జొ. సత్యనారాయణమూర్తి ఎం. ఏ., బి. యల్లారిమాటలు.—“తనప్రతిభాపాణి ధమముచే అజాడమునుమాటుమ్రోగించినమహాకవియే, ఒక్కొక్కప్పుడు పక్షులో కాలువేయవచ్చును”. (21 5-38 ఆంధ్రకవిత్ర.)

తిక్కన మంత్రిపుంగవుఁడు విరాటవర్చమును విరచించుటలోఁ గొన్నికొన్నితావులఁ దనప్రతిభకుఁ దగినరీతిని బొందికగా గ్రంథమనుఁ గూర్చలే దని తెలుపుట తటస్థమైనది.

గ్రంథవిమర్శన మనఁగాఁ గావ్యమునందలి సహాధిత్వానాచిత్యములఁ జెప్పించుట కాని, మహాకవుల నధఃకరించుట కా దని, తెలియనేరక, దురహంభావధూర్వహులై, కొఱగాని న్నాఁతలకుఁ దొరకొను సోదరుల పలుకులకు మోదహాస మొనర్చుటయే మర్యాద—చందనతరువు మలయగిరి నుదయించును గాని, కంకరగుట్టను బుట్టనట్లు సుబోధము శాంతస్వాంతము నుండి వెలువడును గాని, తామసమానసమునుండి వెలువడదు.

ఈర్ష్యాసూయాదిదోషములం దరికిఁ జేరనీక, ప్రసన్నహృదయముతో నావిమర్శనములకు సరసముగా సమాధానముల నొసంగు మ హితత్తులకు వినయాభివందనముల నందఁజేయుచును.

న్యాయముచే విమర్శనమును సారస్వతమునకుఁ గళనుగాఁ దలంపవలయును గాని, కాళిమనుగా భావింపరాదు. పూర్వకవివరులకవితల జగీషతో నిరసింపఁ దగదు గాని, జిజ్ఞాసతో విమర్శింపఁ దగును. సాహిత్యపీఠి నాక్షేపసమాధానములు సాగుచుండుట యార్యాభిరుచికనుకూలమగుకార్యము కాని ప్రతికూల మగుకృత్యము కాదు.

విద్యావివాదము ద్యూతాదులవలె నవిసీతిన మగుకృత్యము కాదు. దధిమథనమువలె నవసీతప్రద మగుకార్యము. కాని దీనిం దరుచునపుడు కవ్యమునకు వలెఁ గలమునకు నడుమ నడుమ వేడి జనించుట సహజము. సారజ్ఞులగుసజ్జను లందులకు సంతసింతురు కాని విరసులవలెఁ దామసింపరు. ఇంతటితో నీవిరాటపర్వవిమర్శనమును ముగించుచున్నాను.

తిక్కనార్యుని సంస్కృతాభిమానము.

(ఆంధ్రకవితాసారస్వభాముఁ డగు తిక్కనసోమయాజికి సంస్కృతభాషయందుఁ గల గౌరవాతిశయము:-)

వ్యాసకర్త— విమర్శకాగ్రేసరాదిరుదావల్లీవిరాజిత
బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు.

ఆంధ్రవదములనే హెచ్చుగా వాడుచుఁ జక్కగాఁ గవిత్వము చెప్పిన కవికులతిలకుఁ డగు తిక్కనసోమయాజి కూడ మనయితరనన్నయభట్టాద్వాదికవిపుంగవులవలెనే సంస్కృతమునే హెచ్చుగా వాడుచుఁ దన కవిత్వములో గీర్వాణవాణి నే పోణిమిమీఱ నాదరించి యున్నాఁడు. మన కవుల కందఱకును సంస్కృతమునందు గౌరవాతిశయ మున్నట్లే యతనికిని గలదు. కనుఁడు:— ఈతఁడు తన ప్రథమకావ్య మగు నుత్తరరామాయణమునకు మొదట—

శ్లో. శ్రీ రాస్తా మనుమక్షితీశ్వరభుజాస్తంభే జగన్మండల
ప్రాసాదస్థిరభారభాజి దధతీ సా సాలభంజిత్రయమ్
శుండాలోత్రమగండభిత్తిషు మదవ్యాసంగవశ్యాత్తనాం
యా ముత్తేజయతే తరాం మధులిహ మానందసాంద్రాస్థితిః॥

అని తన తెలుఁగుపుస్తకమునకు నొకప్రాశ మగు సంస్కృతశ్లోకమును మొదట వేసి యున్నాఁడు. ఎందుచేత ననఁగా, సమస్తభాషలకు మాతృభాషయని తా నితరులవలెనే సంస్కృతమును మాతృభాషయని నమ్ముచున్నాఁడు, కావున, దాను మొదట గౌరవింపఁగలందుల కై యట్లు నరించి యున్నాఁడు.

తిక్కనసోమయాజి ప్రప్రథమమునఁ దా నంతగాఁ గవిత్వములో నంతప్రాధముగా లేనిదినములలో వ్రాసినయుత్తరరామాయణము నుదాహరణమునకుఁ బనికిరా దందురా? కవిబ్రహ్మ యగు సోమయాజి తన యుత్తరరామాయణములో మొదటనే, తా నుభయభాషలఁ బాటించు

శిల్పమునఁ బారగుడన్ గళావిదుడ ననియును వ్రాసికొనియున్నాఁడు. ఇట్లుండ నామహాకవివాక్యములను బాటించక యుత్తరరామాయణము వ్రాయునప్పటి కంతగాఁ జ్రాధుఁడు కాఁడని మనము చెప్పవచ్చునా? ఇదియో! కవిబ్రహ్మయందుఁ జూపుకొరవము? పోనిండు. తిక్తనార్యుఁడప్పటి కంతగాఁ జ్రాధుఁడు కాఁడనియు, భారతము వ్రాయునప్పటికిఁ బరిపూర్ణప్రాధుఁడాయె ననియు, భావితము. అయినను నది (భారతము) వ్రాయునప్పుడు కూడఁ దెలుఁగునందుకంటె సంస్కృతమునందే యెక్కువ గొరవము చూపెను. భారతములోని మొదటిపద్య ముత్తరరామాయణమునందువలె సంస్కృతశ్లోకము కాకపోయినను సంస్కృతపదభూయిష్టమై యున్నది. కనుఁడు:—

ఉ శ్రీ యన శౌరి నాఁ బరగుచెల్వకుఁ జత్తము కల్లవింప భ
ద్రాయితమూర్తి యై హరిహరం బగురూపము దాల్చి విష్ణురూ
పాయ నమ శ్చనాయ యని పల్లెకుభక్తజనంబు వైచిక
ధ్యాయిత కిచ్చ మెచ్చు పరతత్త్వముఁ గొల్తు నభీష్టసిద్ధికిన్.

ఇది కేవలసంస్కృతశ్లోకము కాకపోయినను, సంస్కృతపదబహుళమై గీర్వాణశ్లోకతుల్యమై తిక్తనార్యునకుఁ గలదేవభాషాగొరవమునే సూచించుచున్నది. అది వదలివేయుఁడు. అది గాక విరాటపర్వముకూడఁ దిక్తనార్యునకుఁ గలసంస్కృతభాషాగొరవమునే యీక్రిందిరీతి వేనోళ్లఁ జూచుచున్నది. తిక్తనార్యుఁడు తనకృతిపతి యగుహరిహరనాథుఁడు, తన యొక్కతెలుఁగుపద్యముల నన్నింటిని నటించి యీక్రిందితనయొక్కసంస్కృతశ్లోకము నాధారముగాఁ గొని, యాతఁడొనరించిన తెలుఁగుభారతమునకుఁ, గృతిపతిత్వము నర్థించి వచ్చిన ప్లాతఁడు తనభారతములో మొదటనే వ్రాసికొనినాఁడు. తా నెప్పుడో రచించిన యీక్రిందిసంస్కృతశ్లోక మొకటి కల దట. అది యేది యన-

కిముసిమూలాం కిముకొస్తుథంవా పరిష్క్రియామాం బహుమన్యసే త్వమ్

కిం కాలకూటః కిము వా యశోదాస్తవ్యం తవ స్వాదు వద ప్రభో మే.

అనుశ్లోకము నంతయో యాదరించెను. దీనిం బట్టి హరిహరనాథుఁడు తెలుఁగుభారతమునకుఁ గృతిపతిత్వము నర్థించె నట. తిక్తనార్య

చించిన వందలు వేలు తెలుగుపద్యము లుండగా వానిని వేనిని బాటిం
వక, యెక్కువో రచించిన సంస్కృతశోకిము నింతగా బాటించ నేల? ఇది
గీర్వాణము నందలి గౌరవవిశేషముచేతనే కదా! ఇంక భారతములోనికి
బోవుదము. తిక్కన యొనరించిన విరాటపర్వములో నతిదీర్ఘ సంస్కృతస
మాసములు వేసినపద్యము లనేకములు గలవు. అతడు తెలుగునందే
యిట్లు గౌరవము కలవాడు మాత్ర మెట్లగును? బ్రహ్మశ్రీ గుఱ్ఱు సుబ్బ
రామయ్య ఎ. ఏ. గారు తమకవిత్యవిమర్శనములో నన్న పాద్యుడు హెచ్చు
చ్చగు సంస్కృతాభిమానియగుటచే, దనభారతములో హెచ్చుగా నెక్కు
డైన సంస్కృతదీర్ఘ సమాసములను వేసె ననియు, తిక్కనార్యుడు సంస్కృ
తమునం దెచ్చుగుగౌరవము లేనివాఁ డగుటచే దెలుగువాక్యముల నె
చ్చుగా వేసె ననియు, శాసించి వ్రాసిరి. కాని యీయనవ్రాతలో సత్యము
లేదు. తిక్కనయే తనపద్యములలో నతిదీర్ఘము లగు సంస్కృతసమాసము
లను వాడియున్నాడు, కనుఁడు:—

“మాల్నిక్రగ్నాగరంగస్తధుకరపటలీమానసాకృష్టవిద్యా
శాలిస్సాగ్రాజ్జేఖాంజలిపుటఘటనాచారుఫాలస్థితా
పాలశ్రేణీవిశాలాంబకముదవనీబాంధవాయత్తచంద్ర
శ్రీలీలాగఢకాంతిస్థితవదనరుచిస్సీతు నాగేంద్రకేతున్.

ఇది యొక్క సమాసము. అతిదీర్ఘము. సంస్కృతపదభూయిష్ఠము.
ఇంత దీర్ఘ సమాసములు గలపద్యములు నన్నయభట్టు కూడ రచించి
యుండలేదు. అతడు మృగమధురసమాసములు చనువరులకు సులభ
ముగా బోధలోనికి వచ్చురీతిగా వ్రాయుచుండెడివాడు. కాని తిక్కనవలె
గవిష్టములోఁ దనఘోడత్యాతిశయమును జూపుటకుఁ బ్రయత్నించెడువా
డు కాడు. తిక్కన నాగేంద్రకేతుని వర్ణించి యుండఁగా, నన్నయసభాప
ర్వములో ధర్మరాజు నీక్రిందిరీతిగా వర్ణించెను.

మ మదమాలంగతురంగకాంచనసంతానిక్యగాణిక్యసం

వద లోలిం గొనితెచ్చి యిచ్చి ముద మొక్కుం గాంచి సేవించి ర
య్యదయాస్తాచలసేతుసీతనగమధోర్వివతుల్ సంతతా
భ్యుదయన్ ధర్మజః దత్తభాస్థిత జగత్సార్వప్రతాపదయన్.

ఈపద్య మైనను దిక్తనార్యనిపద్యమంత దీర్ఘ మైనది కాదు. తిక్తనార్యుడు వాడినవ్యంతుములు:—

వ్యంతుములలోనికిఁ దెలుగుపదములు తిక్తనార్యుడు చేరనైనఁ జేరనీయలేదు. తిలకింపుడు:—

క. ఓంకారవాచ్యునకు నన, హంకారనిరూఢభావనారాధ్యునకున్

ప్రీంకారమయమనోజ్ఞ, లంకారోల్లాసనిత్యలాలిత్వునకున్.

క. హంహరనాథునకు మరు, త్సరిదాకల్పితమనోజ్ఞ చరణశిరస్సుం

దరమూర్తికి భావనతత్పరచేతో యుక్తభక్తకరతంత్రునకున్.

(విరాట- ప్రథ- 31-35)

ఏమి యిట్టితావులఁ దెలుగుండదా? ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములలోఁ గూడఁ దెలుగుపదముల రానీయలేదు. తిలకింపుడు:—

క. శ్రీమదపాంగలోకన, దామసకృత్సంగరూఢతాదృశవిభవో

ద్దామూ శ్రితలోకాలో, కామయన్హరణనిపుణ హరిహరనాథా.

(విరా. ద్వితీయాశ్వాసము. 1)

మాలిని. సురకతిదృఢమాడాశోభితాన్మనీది

స్ఫురణసుభగపాదాంభోజసంచారకేళి

పరిచయకలనాలబద్ధవ్యయాతీతసౌఖ్యో

త్తరమునిజహృన్మాద్యన్తరాశప్రసన్నా.

(విరా. ఆశ్వాసము 2. 363)

క. శ్రీశ్వశివాత్వాలంబన, తత్వాశ్లేషాత్తశబలతాసంగతక

ర్తృత్వాదికలీలాత్తమ, హత్వాలంకారభావహరిహరనాథా. విరా-36.

తనకృతినాథుఁ డైనహరిహరనాథునిగూర్చి ముచ్చటించుటయుఁ దనయం దనుగ్రహముచేఁ గృతికతిత్వమున క గీకరించుట లోనగు విషయములను సంస్కృతకదములతోనే చెప్పెను. నడుమనడుమ నేదేనియొక చిన్నతెనుఁగుపదము కడినఁ బడునుగాక! తనకుఁ గొలలుగాఁ దెలుగుపదము లుండ వానిని వదలి దేవభాష నాశ్రయింప నేల? కనుఁడు.

క. భూరిభవత్తార్యుణ్య, క్షీరాంబుధి నాదుతుచ్ఛచిత్తంబును వి

స్తారమహితముగ నునిచితి, వారయ నచ్చెరువుగాదె యఖలాండకతి.

(విరాట ఆ. 1. పద్యము 19)

ఇట్టితావులఁ బ్రయోగార్హత సంస్కృతమునకే కల దని త్రిక్తన
తలఁచి యుండవచ్చును. స్త్రీరత్న మగుపాంచాలి కీచకునితోఁ బల్లిన
వల్లులలో గీర్వాణవాణి యీ క్రిందిరీతి నవతరించినది. చిత్రగింపుఁడు:—

శా. దుర్వారోద్యమబాహువిక్రమరసాస్తోక ప్రతాపస్ఫుర

ధర్వాంధ ప్రతివీరనిర్వధనవిద్యాపారగుఁ మత్తుతు

గీర్వాణాకృతు లేవు రిప్పు నిను దోర్లీలన్ వెసం గిట్టి గం

ధర్వుల్ మానముఁ బ్రాణముం గొనుట తథ్యం బెఱ్ఱెయిం గీచకా.

తరువాతను ద్రాక్షది కోపించి మాటలాడు మాటలలోఁ ద్రిక్తన
హెచ్చగుసంస్కృతవాక్యముల వాడెను. ఈవిధముగా గీర్వాణమును
వాడినత్రిక్తన దేవభాషయం దెంతగౌరవము కలవాడో వేఱుగాఁ జెప్ప
నేల? ఆతఁడు తెలుఁగుకదముల హెచ్చుగా వాడెను గాదా? యందు
లేనిఁ బలుతావుల శుద్ధాంధ్రపదములఁ బెట్టుచు వచ్చినమాటయు నిజ
మే. మఱికొన్నితావుల సంస్కృతము హెచ్చుగా వాడెను. అసలు
సోమయాజి జానుతెలుఁగుకాలములోనివాఁడు. కావునఁ దెలుఁగుకద
ములు హెచ్చుగా నుండిన నుండవచ్చును. ఏ మైన నేమి గీర్వాణమునం
దు ననంత మగుగౌరవాతిశయము గలవాఁడని భారతమువలన స్పష్ట
మగుచున్నది.

కురుసేనను జూచి భయపడి యుద్ధభూమినుండి పాటిపోయిన
గేహేశూరుఁ డగుభూమింజయుఁ డన్జుచునితోఁ బల్లినకల్లు లెట్లున్నవో
చూడుఁడు:—

ఉ. బాహుసమ గ్రశత్రుమదభంజనశౌర్య సమస్తలోకచే

తోహరమూర్తి నీ విటులు దోచుట నాకుఁ బ్రసన్నవిస్ఫుర

ద్దేహము తోడ భాగ్యమయదేవత సన్నిధిసేత గాదె న

మోహమువాసెఁ జిత్రము ప్రమోదరసత్వముఁ బొంది పొంగెడకా.

విరా. ఆ ర. ప గిం.

ఈరీతిగాఁ బ్రతిసామాన్యచేతను గీర్వాణవాక్యముల జోరుగాఁ
బలికింపఁబడి యున్నవి.

అతివిస్తార మేల? గ్రంథవిస్తరభీతిచే దీని నింతటితోఁ గట్టిపెట్టదము.

క్రీ. శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరాత్రుపంతులుగారు

ఆంధ్రసాహిత్యకవిత్రులకు యావజ్జీవసభ్యులు, దేశోద్ధారక, విశ్వదాతృకళాప్రపూర్ణాదివిరుదాందితులు, శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరాత్రుపంతులుగారు శివసాయుజ్యమును బొంది రవి వ్రాముట కెంతయుఁ జూతిల్లుచున్నారము. దేశముమీఁదవలెనే వరిపత్తమీఁదను వీరికిఁ జాల నభిమానము గలుగుటచే నాంధ్రదినపత్రికను, భారతినీ, ఆంధ్రపత్రికా ప్రచురణము లగుననేక గ్రంథములను నుదితముగాఁ బరిపత్తుకొనఁ గుచుండిరి. వీరికిఁ గళాప్రపూర్ణాదివిరుదము చిరకాలముక్రిందటనే రావల సినది. ఆంధ్రవిశ్వోదాహరణపత్తువారు మొవమొన్నగుర్తించి యీవిరుదము నొసంగిరి. విశ్వదాతృదేశోద్ధారకవిరుదములు వంతులుగారిస్వార్జితములు. లోకము మహారథులరు బంతులుగారివలనఁ గైకొని యల్పార్థము లగు విరుదముల నొసంగినది. “ఇద్ధపుణ్య నిర్ద్రక్యము నెఱుఁగుదయ్య” యన్న టీపఁతులుగారింకూర్చి యెన్ని యుగములు గతించినను లోకము నకుఁ బరా కుండకుండవల్లు వీరే తమ మహిమను స్థిరముగాఁ జేసికొని చ న్నారు. కావుననే లోకము వీరి కిటీవలఁ గ్రిశేషవిరుదమును శాశ్వతము చేసినది. ఈవిరుదము మ్రొల నెన్నిజ్ఞాపకచిహ్నము న నెలకొల్పినను ని లువపు. వీరియావార్యమును కూర్చి నర్జించుట సాహసము. కవులు, కం డితులు, వ్యాసకర్తలలోఁ బెక్కుడు వీరిచేఁ బాఠితోషికములను బడసి రను ట నిర్వివాదాంశము. ఆంధ్రభాషయందు దినపత్రికను స్థాపించి వీరు మన భాషకును మనకును మహోపకారమును గావించియున్నారు. భాషావి మయకము లగువ్యాసములరు నాంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధమునఁ బ్రకటించుచుండిరి. మాతృభాషయం దాంధ్రు లెంత యభిమానమును జూపవలయునో, దానియభివృద్ధికై యెటులు పాటుపడవలయునో వీరి ఘన్యజీవితము మనకుద్బోధించుచున్నది. వీరియుత్సాహము, కార్యదీక్ష, త్యాగము సర్వజనవిదితములు ఆంధ్రగ్రంథమాలను స్థాపించి యందు

బసవపురాణము మొదలగు మంచి గ్రంథములను బ్రకటింపిని బ్రకటించి యున్నారు. కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారిచే బ్రారంభింపఁబడిన యాంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వమును దిగి నూతనముగఁ బ్రకటింపఁగోరి రెండు సంపుటములను బ్రకటించిరి. మిగిలినసంపుటములఁ గూడఁ బ్రకటింపవలయు నని యుత్సాహముతో నుండఁగనే కాలధర్మమును జెందిరి. ఆంధ్రవత్రికాకార్యాలయమువారు మిగిలినసంపుటములను గూడఁ ద్వరలోఁ బ్రకటించినచో వీరియాశయము సఫలము కాఁగలను. ఇటీవల వ్యాస కర్తలకును, గ్రంథకర్తలకు నుపయోగించు నటులు పారిభాషికపదకోశము నొకదానిని ముద్రించియున్నారు. అట్టి గ్రంథ మాంధ్ర భాషకు మిక్కిలి యుపయోగకరమైనది. శ్రీ నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు తాము వ్యాసరమున నార్జించిన ద్రవ్యమును సద్వినియోగ మొనర్చి ధన్యతను గాంచిరి. వీరియుదారాశయముల మనసునం దుంచుకొని యాంధ్రు లందఱును దమ శక్తికొలఁది నాంధ్ర భాషకు నాంధ్ర రాష్ట్రమునకును సేవ యొనర్చి కృతకృత్యతను గాంతురుగాత.

కొంతకాలముక్రిందట నొకరు వీరిదానముపై రచించిన కొన్ని పద్యములఁ బాఠకులకై యిందుఁ జేర్చుచున్నారము.

ఉ. దానము సాజమైననిను దగ్గఱ జంకిన దాను లబ్ధి
గ్యానముసేయ వెంబడి యఖండితతావక్తీరి యేగి య
ద్దానులదానక్తీరి బురదం గలిపించెను వాచితేతనే
దానను మాద్యతం గనియెఁ దద్గతి యోవరదానమానితా.

ఉ. దాత యొకండు చేముడిచెఁ దావకదానము గాంచి లజ్జచే
దాత యొకండు నిల్వనను దానగుమండెను నీరు సిగ్గునన
దాత యొకండు డాఁగె వసుధావివరంబున నీరులేక యీ
దాతలు దాతలయ్య బుణదాతలుగాక ధరాతలామరా.

ఉ. దాతలమందు లేచినను దావకదానయశం బదొక్క పెన్
దాతను వీపువీల్చె నొకదాతను దస్సలుచెక్కె నొక్కమే

ల్దాతను బట్టి కోసి చెవులం జమడా యొలిపించె ధాత్రి నీ

దాతలు దాతలయ్య వ్రాదాతలుగాక ధరాతలామరా.

మ. స్పృహతుల్ దాతలమంచుఁ జెప్పుకొనుమర్ హేమాద్రిచందంబుగా
నుపరాగంబుల యప్పు డేగదిపదాత్తో యప్పుఁ బ ప్పిచ్చి; పూ
ర్వపుశి బ్యాసుల దాతలందురు శరీరచ్చేదనాదిక బలే
యపదానంబులుగావె వాఁవి భవత్ర్యాగంబు మ్రోల న్నుధీ.

మ. నవదానంబులఁ ద్రాగుఁబోతులను సన్తానించుఁ, జండాలికిం
జవిచూపు న్నద రేఖ, నాగ మది యా నాగమ్మ, య ట్లయ్య హ
స్తవిశేషంబున దానిచేరు వెలసె ద్వద్దానసందర్భము
దు విశేషించి వచింకుఁబోలుకొకొ యాకుర్దాని నాగేశ్వరా.

అభిమన్యుపరాక్రమము.

—కత్తా అచ్యుతరామశర్మగారు, విజయనగరము—

అభిమన్యుఁడగునునికిఁ దగినకుమారుఁడు. ఈతనిసాహసము, ధైర్య
సైర్యములు, సంగరకౌశలము వర్ణనాతీతములు. ధర్మరాజుపద్మవ్రాహ్మణం
బుచ్చుచునకుఁదప్ప నన్యుల కభేద్యంబగుటఁదెల్పి యాతని ద ద్భేదనంబునకు
నియోగించుసమయంబున నాతఁడనినమాట లతనిసాహసమును, సహజ
శౌర్యమును వేనోళ్ళఁజాటుచున్నది. పద్మవ్రాహ్మణంబు వెడలునట్టి తెఱం
గు తానెఱుంగకున్నను, అభిమన్యుఁడు పెదతండ్రికోరిక నెఱవేర్చఁబూ
నుటయందే యాతని క్షత్రియకులోదితమైన సంగ్రామోత్సాహము తేట
పడుచున్నది. అభిమన్యుఁడు భీమునితో నన్న “నరుఁడున్ సుభద్రయున్
దనయుని గాంచి సంతసముఁ దాల్చుట యంతయు రిత్తఁబుత్తునే” యను
వాక్య మాతనినిర్భీకతను సపారపరాక్రమముతోఁ బ్రకాశించుసాహస
మును దేటతెల్లము చేయుచున్నది.

యుద్ధము చేయుపట్ల నభిమన్యుడు ప్రదర్శించిన చాతుర్యము, నుత్సాహము, ననన్యసామర్యములు. ఎందఱెన్ని నిశితసాయకముల నేసినను జంకక వెనుకంజ వేయక తనపై కెత్తి వచ్చిన కౌరవయోధుల నందఱ నొంచిన యీతని విక్రమస్ఫూర్తి యిట్టి దని వర్ణింప నలవికాదు. తానొంటరియైనను నెదిరివీరులనల్పసంఖ్యాకులై యున్నను నిమిశేని భయపడక 'యశో వా మృత్యు ర్వా' అని యుచారోత్సాహమున సంగరకేళి నొనరించిన అభిమన్యుని ధైర్యపటిమ కొనియాడఁదగి యున్నది. కౌరవవీరు లెంత ప్రళతులైనను నభిమన్యుని విక్రమాపకమును జూచి వెఱఁగుతోడి వెఱపునొంది కపితులైరి నిజముగాఁ బొంగెను కౌరవ సేనకు వాసనిమతుఁ డేదిన చెలియలికట్ల విధంబున నుండె ననుటలోను, నతనిచుట్టుముట్టిన పెక్కు బలవంతులు మహాదధిఁ బోలఁగ నాతఁడు మందరమ్ము చందమ్మున నొప్పె ననుటలోను నత్యుక్తిలేదు.

అభిమన్యునిధాటి కోర్వలేక పెక్కురు మడి ముటయుఁ గౌరవసేన లన్నియు భీతిఁ దెరలుటయు నప్రత్యుపపాదన ద్రోణునాతవాఁడు "అర్జునుఁడును నభిమన్యుఁడును నని నొక్కమాట, చూడం జిన్నవాఁడు కాని యలంతులం బోయెడివాఁడు కాఁడు." అని వెఱపుతో నాతని స్థితిమ టయుఁ గర్ణునంతటి మహాయోధుఁడు ద్రోణునితో "గాండీవిఁగలనంగలసి యెఱుగుదుమ కాదె యీతనిచే యీత బెట్టివంబు కాదని" అభిమన్యుని నర్జునాతిశాయిగాఁ జెప్పటయు నాతని సంగ్రామకేళివిజ్ఞాభణమును బెక్కు తెఱఁగుల వివరించుచున్నది. అతఁడు పలువురు యోధు లొక్తు మ్మడిఁ దన్నుఁ జుట్టుముట్టినప్పు ఁ వెనుకంజవేయకుండుటయే కాక సహాయమునై న సర్విపలేను. భీమాను లనినట్లు తోడుపడ రాలే దని వారిని నిందింపలేదు. ధైర్యముతోఁ గౌరవసేనామహాభోధినడుమ దుర్భేద్య మగుమందరనగంబుకై పడినిలిచితనదోష్వక్రమస్ఫూర్ణాబు తెల్లంబుసేసె.

అభిమన్యుఁడు దుశ్శాసనుని పుత్రులతో ననిన మాట లాతని ధైర్యమున కనుగుణముగా నున్నవి. అతఁడు సంగరంబున నెన్నివిధం

బుల బాణంబులు వచ్చి తగులుచున్నను భయపడక వానినన్నిటి వెనుకకు మరల్చుటయో ఖడించుటయో యొనర్చెను. వీని నన్నిటిం బట్టి చూడ నభిమత్యుడు తండ్రిని మించిన ధైర్యశాలి యని యనకతప్పదు. పెక్కురు బోయలు మదవారణంబు నుక్కడంచు చందంబునఁ గౌరవయోధు లందఱుఁ గూరగతి నాతని జంపిరి, కాని, ధర్మరణంబున నైన నాతని జయింప నెవ్వరికిని శక్యమై యుండెడిది కాదు. అతఁడు తొలు దొలుతఁ దనతండ్రులతో నన్నట్లు కౌరవులను గోపకుఁడు గోగణంబులం దోలువిధంబున దోలి తనయచారవీరతావిస్ఫూర్తిని వెలువరించెను.

గ్రంథస్వీకారము.

1. సిద్ధిగణపతిస్తోత్రము.

రాజమహేంద్రవరము లక్ష్మీచారపుపేట నివాసులు శ్రీ అల్లక వీరభద్రకవిగారిచే రచియింపఁబడినది “సిద్ధిగణపతీ”యను మకుటముతో భక్తికాండమున ౧౧౪ కందములును, జ్ఞానకాండమున ౨౦౫ కందములును, వైరాగ్యకాండమున ౧౭౮ కందములును గలవు. కవిగారు రాజమహేంద్రవరములోని పెద్దపెద్ద పండితులకు శుశ్రూషయొందించి యల వడిచికొనిన కవితావిశేషమున నీస్తోత్రమును రచించిరి. ప్రతిపద్యమున నొక్క లోకోక్తి సాధారణముగా నిమిషియున్నారు. కొన్నికొన్ని చక్కగా మృదువుగా, నున్నవి. కొన్ని మోటుగా నున్నవనక తప్పదు. వీరికిఁ బెద్ద పెద్దమాటలు ను మాటుమాలపదములు ను బద్యములలో నిముప్పుట యిష్టము. మూడవకాండములోఁ గడపట ౨౫ పద్యముల కంతర్ధాము కూడఁగలదని తెల్పి భావముచూపించుచువచ్చిరి. తాము ప్రయోగించిన క్లిష్టపదముల కర్థములఁ గొన్నింటిని దుదను బుటలయందు గునను జేర్చిరి. పద్యములన్నియు నొక్కప్రస్థాన వ్రాసినవిగావు. చాలకాలముచుండి యపు డపుడు వ్రాయుచువచ్చినవి. పూర్తిమాత్రము శా.శ.౧౮౪౦ కాశయుక్తిలో జరిగినట్లు మూడవకాండలో ౧౭౬ పద్యములెన్నియు. పలువురుచూ

పండితులు వీరిపద్యములపై వారివారియభిప్రాయముల నిచ్చియున్నారు. ముద్రణవ్యయము శ్రీశ్రీశ్రీ జయపురముమహారాజావా రొసగిరి.

క. తనపూర్వజన్మసుకృతము, నను గాక ప్రబంధ మల్లనైపుణ్యము గల్గిన పండితుఁడైనచుదో, చినయట్లగనిత్వఫణిసిద్ధిగణపతీ. ౧-౧౨
అని కవిగా రనినది వాస్తవమే.

కొన్ని పద్యములు సంస్కృతమునకుఁ దెనుఁగుని గలవు.

క. కవితమువనితము విత్తము, దవులుండితము తఁదామెవారైన సుఖమా నవి బలితమున న్వచ్చినఁ, జివుకులవున్నాదె జగతి సిద్ధిగణపతీ. ౧-౨౫
వీరిసాహిత్యము సాహిత్యమునకుఁ దగుపద్యము.

క. తెలియని గ్రంథార్థము మా

తెలిసినవారివలెఁ గవులఁ దెగడుదు రజ్జుల్

పలువుర చీవాట్ల బడఁ

జలిపి ప్రసంగముల జగతి సిద్ధిగణపతీ.

౧-౩౯

క. సిరిమంతులు నొడివిన వం, కరమాలలనైన మావ్హొనరు కాదని దగ్గఱ; వారిమొగముగనియే? సిరిగన్గొని గాని జగతి సిద్ధిగణపతీ.

మా తెలిసిన-తెలిసినవారల్-సిరిమంతులు మొదలయినవి ప్రమాదపతితము లేమో.

నంబునెడియింట, నట, తా

సింతానఁ దగులుట జగతిసిద్ధిగణపతీ.

పుట 66. ౧3౦

ఇది యేకవిప్రసంభాషనవంటిది గాఁబోలును

క. కుంచము కూడంబెట్టిన

మంచము మాయించెనన్న మాద్రి సరియ యా

ర్జించినదోఁడైనను వె

చ్చించినదోఁడటఁ బ్రకృతి సిద్ధిగణపతీ.

౨-౪౯

ఇది లోకోక్తి ప్రయోగమున కుదాహరణము.

వీరినీతిపద్యములు బహువిధముల నుపకరించి వీరిశ్రమమునకుఫలము నొసంగుఁగాక, దీనివెల ఆటగాలు. కవిగారియొద్దనే దొరకును.

2. ఆర్యాసప్తతీసారము.

సికింద్రాబాదు మహాబూబు కాలేజి తెలుగువండితులు శిరోమణి సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిచే నాంధ్రీకరింపఁబడినది. గోవర్ధనాచార్య విరచిత సప్తతీలోనుండి ౪౦౦ పద్యములు మాత్రమే యిందుఁ దెనిగించి ముద్రించిరి. కావుననే దీనికి సప్తతీసార మని నామకరణముచేసిరి. అమరుకకవికృతమగు సమరుకమువలెనే యిదియు నాయి కానాయిక ప్రశంసలు గలిగిన శృంగారకావ్యము. ఇందలిపద్యములు కొన్ని తొలుత, భారతి, ఉగాదిసంచికలలోఁ బ్రకటింపఁబడినవి.

గ్రంథము సరస మైనది. శ్రీ శ్రీ శ్రీ దైవముదిన్నె రామారెడ్డిగారికి దీని నంకితముగావించిరి. చక్కనిపద్యములుకొన్ని —

గీ. పల్లవిగఁ గూర్చి వర్ణంబుఁ బాడు; వేణు
వల్లివాఁయిదుఁ; బల్లించు వల్లకిపయి;
జలుక మొకరికిఁ బాఠంబుఁ జెప్పుచుండు
నీచునామాక్షరంబు లానెలఁతమిన్న. ౧౨౨

గీ. తనచుసన్ననిదార మాధారముఁ గొని
వ్రేలుచున్నది యునకుఁడా! సాలెపుగుగు
కరముఁ బైకెత్తిపట్టిన గాలముతుదఁ
గర్జుటమువోలె నల్లదే కాంచుమోయి. ౧౨౩

గీ. తాళజాలక క్రేగంటితాఁకుఁదలకు
సొమ్మసిలె నతండు మార్గమునందె
జందెపుఁబ్రోగు వానివంశంబుఁ దెలిసి
రమణి! నినుఁ జట్టకొన్నది బ్రహ్మహత్య. ౧౨౪

గీ. ఓకురంగమ! మడి వ్రాలియున్న సరస
శాలిమంజరిఁ ద్యజియింపనేల యిపుడు
గఱికతూపులు గఱికవిల్ గఱికయొడలు
గలగఱికమానిసి యితండు వలదు వెఱవ. ౧౨౫

గీ. తొలకరిఁ బరిత్యజించి యాలలిత మైన

గిరినితంబంబు, నెడఁ గన్నె మెఱుంగుఁబూని

జలదమా ! సంచరితువు చదలివీధి

గాలి సోఁకెనె యేమి యీవాలకంబు.

౨౧౮

వెల రు. ౧. సికింద్రాబాద్‌లో ౩99౩ మార్చి-ట్యూబ్‌బి ఫేంక్ట్రా
మా అండు కోలో దొరకును.

—౩. మురారిమహాకవి—

కాకినాడ, పితాపురము రాజకళాశాలలో, ఆంధ్రగీర్వాణభాషాపా
న్యాసకులు ఈయాణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులు ఏం. ఏ. గారు రచి
యించినది. అనర్ఘరాఘవనాటకకర్త యగు మురారికవిం గూర్చిన
యనేకవిషయము లిందుఁ జెప్పింపఁబడినవి. పలువురు పలువిధములుగాఁ
జెప్పించిన మురారికవివిషయము లిందు విమర్శించియున్నారు. ఈచిన్నిపా
త్రము, మొదట కీ. శే. సత్యవోలు కామేశ్వరరాయకవిగారి యనర్ఘరా
ఘవమునకుఁ బీఠికగా నందుఁజేర్పఁబడినది. తరువాత వేఱుగాఁ బుస్తక
రూపమున నేర్పడినది. ఇందు 48 పుటలలో మురారి జన్మాదికము,
నివాసస్థానము, కాలము, బిరుదములు, సుభాషితావళులలో నైకీన
శ్లోకములు, సాహిత్యవాఙ్మయము, మొదలగునంశములు, పూర్వచరిత్ర
కారులును విద్వాంసులుంజేసిననిర్ణయముల యుక్తాయుక్తతలునిరూపింపఁ
బడినవి. అనర్ఘరాఘవమునకు వ్యాఖ్యానముల నెందఱువ్రాసిరో యెందఱు
తెనిగించిరో, వాఙ్మయములు నాంధ్రీకృతములు, వీనిలో నచ్చువడినవెన్ని
యో, యచ్చుపడని వెన్నియో తెలిపియున్నారు. నడుమనడుమ, కామే
శ్వరరాయకవిగారి యనర్ఘరాఘవాంధ్రీకరణములోని యశాచిత్యానాచి
త్యములను సూచించుచు వచ్చిరి. మురారికవిగూర్చిన విషయము
లను విపులముగాఁ దెలియఁగోరువారు దీనిని దక్షక చదువఁ దగును.
ఆచార్యులుగారి యథోజ్ఞాపికలలోఁ బరిశీలించువారికి విశేషాంశములు
పెక్కులు తెలియవచ్చును.

శ్లో. మురారిపదచింతాయాం భవభూతేస్తు కా గతిః

భవభూతిం పరిత్యజ్య మురారి మురరీకురు.

శ్లో. భవభూతి మనాదృత్య నిర్వాణమతినా మయా

మురారిపదచిన్తాయా మిద మాధీయతే మనః.

శ్లో. మురారి పదచిన్తా చే త్రదా మాఘే మతిం కురు

మురారిపదచిన్తా చే త్రదా మాఘే మతిం కురు.

వెల ౮ అణాలు.

4. మొయిలురాయబారము.

ఇది బ్ర. చర్ల గణపతిశాస్త్రిగారిచే రచియింపబడినది. వీరు నారాయణశాస్త్రిగారి కుమారులు. మొయిలురాయబార మనునది కాళిదాసకృత మగు మేఘసందేశమునకుఁ దెనుఁగుపేరు. రాయబారము తగవొక్కటి యున్నది. రాయభారమా! రాజభారమా యని కొందఱు. పలువురు రాయబారమును దెనుఁగే యనుచున్నారు. రాయబారమన దౌత్యము. భారతములో సంజయయానము, భగవద్గ్యానము నని కలదు. లోకములో వాడుకయే కాని సంజయరాయబారము, శ్రీకృష్ణరాయబారమని కనఁబడదు. ఉదయనోదయములో-

“భద్రాసనోపరిభాగంబున రాయభారులు సుధీపారాశికు
లేడినీశ్వరులు న్నత్రపులుఁ బ్రధాను”లని కలదు—కొండాకచో-

“కర్ణాటసింహాసనసామ్రాజ్యలక్ష్మీనారవభామ కారుణ్యలబ్ధకొండ
వీటిప్రముఖనిఖిల దుర్గాధిపత్యాభిరామ బయకారరామప్రధాన సుత్రా
మ సర్వసర్వసహాభారభరణ...దక్షిణ భుజాస్తంభండును...తృణీకృత
పంచబాణండును, దౌవారికాహూయమానావని ధరరాయభారామా
త్యోదగ్రతరస్వర వ్యాహరసంకులభవనబహిర్ద్యాయండును”- అనియుంగ
లదు. పలువురు అంగదురాయబారముః శ్రీకృష్ణరాయబారము నని
యారీతిఁ దప్పుకొనుచున్నారు. పెద్దలు నిర్ణయింతురుగాక. ప్రకృతము
నకువత్తము:-

శాస్త్రిగారు మేఘసందేశములోని కథను దీసికొని చక్కఁగ దోచిన వృత్తములలో నొక్క శ్లోకమున కొకటిరెండు పద్యములుగా మృదులముగ రచించిరి.

మ. ఒకనాఁ డాతఁడు నుండరి ప్రకృతి పీఠోన్మత్తుఁడై యుండ నం
తకె యాపాథము తొంటినాఁడు చటియన్ గాఁగింటిలో గ్రుచ్చి కొ
మ్ముకొనన్ డీకొన నాటితేటి న గజ్జన్ముంబోలె మేఘంబుకం
డ్లకుఁగట్టెం గడుదర్శనీయ మయి యధాంగిన్ స్మృతించెచ్చుచున్.

ఈరీతిగా వీరికవనము ధారాళముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. స్థాలిత్య
ము లందందుఁ గలవు. మేఘసందేశాంధ్రీ కరణ మెవ్వరికయినను గప్పమే.
గ్రంథకర్తల ప్రయత్నము శ్లాఘనీయము. దీనివెల యెనిమిదిశాలు. కవి
గారియొద్ద నిడుదవోలులో దొరకును.

5. కాశ్మీర గ్రంథావళి.

ఆంధ్ర సాహిత్య కరిషత్తునకు ఘనతవహించిన శ్రీ శ్రీలనంతశయన
ము, ప్రైసూరు, బరోడా, మద్రాసు దొరతనములవారు తాముతాము
లోకోపకారముకొఱకు నుదారభావముతోఁ బ్రచురించుచున్న సంస్కృత
తాది గ్రంథములను బెక్కింటినిఁదయచేసియున్నారన్న సంగతి పాఠకులకం
దఱకు విదితమే. ఈబహుధాన్యసంపత్తుర ప్రారాభములో శ్రీరాజరాజే
శ్వర మహారాజాధిరాజ కాశ్మీరనరేంద్ర శ్రీహరిసింహజీ బహద్దరువారి
యాజ్ఞానుసారము ప్రాక్తపరిశీలన కార్యాలయాధ్యక్షులచేఁ బ్రకటింపఁ
బడుచున్న కాశ్మీరదేశ శైవసంప్రదాయగ్రంథములు గల సంపుటముల
ను ఘనతవహించిన శ్రీ కాశ్మీర ప్రభుత్వమువారు కూడ నత్యుదారభావ
ముతో దయచేసియున్నారు. వీరికిఁ బరిష్కృతయై గృతజ్ఞతాపూర్వ
కాభివందనములఁ గావించుచున్నది.

ఇందులో, నరేంద్ర ఖరీత్ - వట్రిగత తత్త్వసందోహః - తంత్రసా
రః - శ్రీమాలినీవిజయోత్తరతంత్రమ్ - శ్రీమృగేంద్ర తంత్రమ్ - స్పందనిర్ణ
యః, - శివదృష్టిః - నీత్రతంత్రమ్, స్తవచిన్తామణిః - మా లినీవిజయవార్తి
కమ్ - స్వస్థందతంత్రమ్ (7 సంపుటములు) ఈశ్వరప్రత్యభిజ్ఞా - తాగా
క్షీగృహ్యసూత్రాణి - శ్రీతంత్రాలోకః - (10 సంపుటములు) మొదలగునవి

ముఖ్యగ్రంథములు. Hindu Realism, Kashmer Shaivism అనునవి యింగ్లీషుపుస్తకములు మనప్రాంతములోని శైవసంప్రదాయజ్ఞులీగ్రంథములను బలుపురు చూచియుండరని తలంచుచున్నారము. దేశోపదేశము, సర్గమాల, యని టే. మేండ్ర కృతములు గూడ రెండుగలవు. పండితులు పైదొరతనముల వారొసంగిన యుద్గ్రంథములను బఠింతురు గాక యని కోరుచున్నారము.

6. భక్తజీవనము.

శ్రీ యతులు పుతుంబాక శ్రీ కృష్ణయ్యగారిచే రచియింపఁబడినది, పెదపాలెము సేవాశ్రమగ్రంథమాలలో నిది మొదటిపూపు. దేశోద్ధరణబుద్ధులు పెదపాలెము సేవాశ్రమమువారు చేయుకార్యములను దప్పక సర్వజనులు గుర్తింపఁదగిన విషయము. ౧. సారస్వతము ౨. కృషి ౩. స్వదేశవస్తుప్రచారము నని దీనిలో మూడుశాఖలున్నవి. ప్రస్తుత భక్తజీవనము సారస్వతశాఖలోనిది. శ్రీ పుతుంబాక శ్రీ కృష్ణయ్యగారు భక్తాంఘ్రిరేణువునని వ్రాసికొనిరి గాని భక్తాగ్రేసరు లనవలయును. నైచ్యానుసంధాన మది. వీరి భక్తిసారవశ్యమునకుఁ దగిన వాక్యములతో నీగ్రంథమిమిడి యున్నది. ఇది దట్టోత్తరశతమితప్రార్థనము లున్నవి. అట్టోత్తరశతమహిమవేత్తలకు విదితమే. “పరిపూర్ణా! అట్టోత్తరశతనామములచే నిన్ను సంబోధించి యొక్కొక్క నామమున కొక్కొక్క విన్నపమును రచింపవలె నని సంకల్పించి ప్రారంభించితిని. అది నేటితోఁ బరిపూర్ణము గావింపఁజేసితివి.” అని నూటయెనిమిదవ విన్నపములో నున్నది. కావున నీవిన్నపములు మానవుని హృదయమును భక్తిరసపూరితునిఁ జేయును. ఈవిన్నపములను సేవాశ్రమములోని కర్తకరులచే నిత్యమును జదివింతు రని తలంతుము. ఇది వఱకున్న శ్రీ విష్ణుని యట్టోత్తరశతనామములుగాకయిందలి యట్టోత్తరశతవిన్నపము లితరనామములతోఁ జెప్పఁబడినవని యెఱుంగవలయును. ఈభక్తిరసగ్రంథమును శ్రీ కృష్ణయ్యగారు తమతల్లిగారి కంకితము గావించియున్నారు. ఇంతకుమున్ను వీరు “తమ కష్టపరంపరలను భవదీయకీర్తిని ఛాదోబద్ధము గావించి యున్నామని రెండవవిన్నపములోఁ

దెప్పికొనినారు. వానిని బాతకులు వినవలసివచ్చే. “నేటి మనోవేగము ఛాదోబద్ధము గావించుటకుఁ దావిచ్చుటలేదు. మనసునఁబుట్టిన తలంపు లెల్ల న నీకెఱిగింపక తప్పదు. అయ్యది పద్యమూ గద్యమూ యరు శంక తో నీకు బనిలేదుగదా. నాకంతకు మున్నే వనిలేదు. ఇంక నాలేఖని కడ్డమి కలదు. సమోసము శ్రీమన్నారాయణా!” అనిరి. నిజమే. ఒక్కొక్క విన్నవమునకు మొదట, శ్రీహరీ! పతితపావనా! కృపావిలోకనా! జగన్నాథా! అని యును గడపట సమోసముశ్రీమన్నారాయణా! అని యును జేర్పఁబడినవి. గ్రంథమాయూలాగ్రము మృదుమధురపదజాల ముతో నిర్దుష్టముగ నున్నది. అర్థానుస్వారశకటరేఖములను మాత్రము విడచిరి. మచ్చునకొక్క విన్నవము:—

గి. ఆశ్రితజనావనా! నీయూశ్రితుల నీవు చక్కబెట్టక మరెవ్వరు చక్కబెట్టవరు? అందుల కనియే నీభక్తుల శిక్షించియు భయపెట్టియు, నరిమడ్వర్గము పొంతబోసినకుక జాగరూకుడవై గురుడవై పాపమునేర్పు చుందువు. ఇతరు లన్ననో నిన్నెరుగరు. నిన్నెరుగనివారిజోలి నీకేల? కావుననే వారిబడి సాగనిచ్చినంతకాలము సాగనిచ్చి పిమ్మట పాపము ను ఫలవంత మొనరించుచుండువు. ఆహూ! నీయూశ్రితజనావననిరు దము నీకే చెల్లుచుగాక- సమోసముశ్రీమన్నారాయణా!

దీనివెల అయిదణాలు.

సూచన.

చదలువాడ మల్లనకవి కృతవిప్రనారాయణ చరిత్రమును మరల రెండవసారి ముద్రించియున్నారము. ఇందుఁ బ్రథమముద్రణములోని ప్రత్యాదములు, దవ్వలు, జాలభాగము సవరింపఁబడినవి. ప్రథమముద్రణ పీఠికలోలేని విశేషాశములు ద్వితీయముద్రణ పీఠికలోఁ గలవు. పాఠకులు త్వరపడుదుగాక! ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువ్యవధానములు.

పంచతంత్రములో (౨-౩౫) సీమరథము గలశ్లోక మున్నది.

“సకృద్దృష్టు య స్త్రీతం పున స్సన్ధాతు మిచ్ఛతి

స మృత్యు మేవ గృహ్లాతి గర్భ మశ్వతరీ యథా”

మృశ్చికే గర్భన్యాయము కూడ నిట్టిదే.

౯౫. వరగోష్ఠీన్యాయము.

పదిమంది యొకచోటఁ గూర్చుండి యొకనికూఁతునకు వరుని నిశ్చయించుటకుఁ జర్పించుట. రఘునాథవర్మ యీన్యాయము నిట్లు వివరించెను.

“గోష్ఠి రన్యోన్యవార్తా వరలాభాయ గోష్ఠి ర్వరగోష్ఠి స్తయా యథా
వరవధూబుధూనా మైకమత్యే సతి వివాహహూత మేకం కార్యం
నిష్పాద్యతే త థే త్యర్థః”

౯౬. శతపత్రపత్రశతవేదన్యాయము.

నూఱుతామరాకుల నొక్కదొంతిగాఁ బెట్టి యొకదబ్బరముతో నొక్కనూఱు గ్రుచ్చుట-నూది నూతాకుల కొకదానితరువాత మఱియొకదానికి గ్రుచ్చుకొన్నను గాలసూక్ష్మత మనకుఁ దెలియకపోవుటవలన నొకపత్రమును పలెనె దిగును. ఈన్యాయము కువలయానందములో సుచ్చయాలంకారమున కుదాహరణముగా నిచ్చినశ్లోకములో నున్నది.

“బిభ్రాణా హృదయే త్వయా వినిహితం ప్రేమాభిధానం నవం

శల్కం య ద్విదధాతి సా విధురితా సాధో సమాకర్ణ్యతామ్

శేతే శువ్యతి తామ్యతి ప్రలవతి ప్రమాయతి ప్రేఖతి

భ్రామ్య త్యుల్లసతి ప్రణశ్యతి గళ త్యున్మార్భతి త్రుట్యతి॥

అత్ర కాసాం చి త్త్రియాణాం కించి త్తాలభేదసమ్భవే పి శతపత్ర

పత్రశతవేదన్యాయేన యాగపద్యం విరహాతిశయద్యోతనార్థం వివ

క్షీత మితి లక్షణానుగతిః”

ఇంతకంటఁ బ్రాచీనతర మైన యుదాహరణ విన్యాయమునకు శ్లోకవార్తకములో ౩౧౧ పుటలో నున్నది.

“యత్రదీపప్రభాద్యుక్తం సూక్ష్మ లోస్తి తత్ర సః
దుర్లక్ష స్తు యథా వేదః పద్మపత్రశతే తథా”

౯౭. అరణ్యరోదనన్యాయము.

అడవిలో నేడ్చుట - నిష్ఠాప్రయత్నము - ఇరియును శవోద్వర్తనన్యాయమును (శవమునకు నలుగుఁ బెట్టుట) సమానములు. ఇవిగాక రఘునాథవర్త-ఊషరవృష్టిన్యాయము, శ్వపుచ్ఛన్నామనన్యాయము - బధిరకర్ణజాపన్యాయము, అంధదర్పణన్యాయము మొదలగు వానినిజెప్పెను. ఇవి యన్నియు సమానార్థకములే.

౯౮. అర్థి సమర్థో విద్యా నధిక్రియతే.

కోరికగలవాఁడు, సమర్థుఁడు, విద్వాంసుఁడు నైనవాఁడు యజ్ఞాదికర్తల నాచరించుట కధికారి.

ఇది సర్వదర్శనసంగ్రహములో మీమాంసాసిద్ధాంతమునం దున్నది.

“అర్థి సమర్థో విద్యా నధిక్రియత ఇతి న్యాయేన దర్శపూర్ణమాసాది విషయావబోధమేవ త్తుమణా స్తత్త్వబోధే స్వాధ్యాయం వినియుజ్జాతే॥

శంకర బ్రహ్మసూత్రభాష్యము ౧-౩-౨౫ లో నీన్యాయ ముదాహరింపఁబడినది.

“శాస్త్రో హ్యవిశేషప్రవృత్త మపి మనుష్యా నే వాధికరోతి శక్తత్వా దధిత్వా దపర్యుదస్తత్వా దుపనయనాదిశాస్త్రా చేతి వర్ణిత మేత దధికారలక్షణే”

౯౯. అర్ధవైశసన్యాయము.

ఒకశరీరములో సగముభాగము కోసివేయుట - రఘునాథవర్తయీన్యాయము నిట్లు వివరించెను.

“అసంభవవినక్షాయా మర్ధవైశసన్యాయః యథా కు క్కుటీమాంసభోజనకామ స్తత్సత్తి కామ శ్చ కశ్చి ద్యవస స్తద్దీవాదికం చిత్రాస్థభుజ్జే ఉదరం చ సంతానార్థం స్థావయ తీతి తత్త్వార్థః”

కోడిమాంసముం దినగోరినవాడు దానిఁ మెడమొక లగునవి
కోసి వండకొని తిని గ్రుడ్లకొఱకు దానిపొట్టను దాచుట-

ఈమారసంభవము ౪ వ స్కలో 3౧ వ శ్లోకము.

విధినా కృత మర్థవైశసం నను మాం కామవధే విమజ్జతా

అనపాయని సంశ్రయన్త్రమే గజభగ్నే పతనాయ వల్లరీ॥

౧౦౦. ఆదా వస్తే చ య న్నాస్తి వర్తమా నేపి త త్తథా.

ఆదియందు వంతమందును లేకపోయిన వర్తమానకాలమందుఁ
గూడ నట్లే. శంకరసిద్ధాంతము సిద్ధి మూఁడువిధములు. ౧ పారమార్థిక
సత్యత్వము-ఇది ఖరబ్రహ్మమందే. ౨ వ్యావహారికసత్యత్వము- ఇది లోక
మందే. ౩ ప్రాతిభాసికసత్యత్వము- ఇది రజ్జుసర్పము, మృగత్వష్టికాజల
ము, మొదలగువానియందే. వీనిలో రెండవదానికి మూఁడవదానికి
సత్యసిద్ధి (Real existence) మొదటినుండి కొనసఱకు లేదు. దీనిని
గుఱించి రఘునాథవర్మ యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు.

“న న్వాదా వంతే చ య న్నాస్తి వర్తమా నేపి త త్తథేతి న్యాయా
ద్యే తుచ్చ మేవ ద్వైతం మన్యస్తే తేషాం బ్రహ్మభోధేన సవికృత్య
విద్యాభోధో న స్యా తస్య బ్రహ్మస్వరూపనిత్యభోధమహిమ్నా
స దైవ బాధితత్వాత్”

౧౦౧. ఉప్రకంటకభక్షణన్యాయము.

లోటియ యెలపుడు ముండచెట్లనే భక్షించును. దానికిఁ దద్భ
క్షణమం దున్నప్రీతిచే ముండు గ్రుచ్చుకొనుటవలనఁ గలుగుబాధను
గూడ సరకుచేయదు. అట్లే సంసారి పుత్రదారాది పోషణనిరతుఁడై
ధనార్జనమువలనఁ గలుగుకూఁఖమును లక్ష్యపెట్టక ధనసంపాదనాసక్తుఁ
డై యుండును.

౧౦౨. బహుసకత్వీకన్యాయము.

అనేకభార్యలు గల యొకగృహస్థుఁడు వారి నందఱ నేకకాలమం
దుఁ గామోపభోగతృప్తలనుగాఁ జేయఁజాలక దూఁఖము ననుభవించునో
యట్లే పురుషుఁడు విషయోపభోగమం దింద్రియములచే సమాకృష్టుఁ

జై దాఖము నొందును. ఇందలకు శ్రీమద్భాగవతము సప్తమ స్థంధము.
లో- ప్రహ్లాదస్తుతియం దున్న యీశ్వోకమును జూడఁడు.

శ్లో. “జ పైవైక తోచ్యత వికర్షతి మా విత్పత్తా

శిశోన్యత స్వగుదరం శ్రవణం కుతశ్చిత్

ఘోరోన్యత శ్చపలదృ క్షవచ కర్తృకః

బహ్వస్సకర్త్య ఇవ గేహపతిం లున్న”

౧౦౩. సుప్తప్రబుద్ధన్యాయము.

నిద్రించి లేచినవాఁడు.

జాతిస్థులై నటుషిపుంగవు లదృప్తివిశేషమువలనఁ గల్పాంతిరా
నుష్ఠిత కర్మోపాసనాబలముచేఁ బొందఁబడి బ్రహ్మత్వాధికారము గలవా
రై కల్పాంతరమం దున్న వేదమును సుప్తప్రబుద్ధన్యాయముచే మరల స్మరిం
తురు. శుక్ల యజుర్వేదమంత్రభాష్యమందు, ఉవ్వటుఁ డీయర్థము నే యిట్లు
చెప్పెను.

“తథాహి; పూర్వస్తి త్తే విశిష్టకర్తజనిత స్మృతिसంస్తారసంతానా
నుచ్ఛిత్తిధర్మాః సుప్తప్రబుద్ధన్యాయేన హిరణ్యగర్భప్రభృతయః క
ల్పదౌ సహవిద్యయా అభివ్యజ్యమానాః స్మరారో ద్రప్తారః ఋష
య ఇ త్యుచ్యంతే.”

౧౦౪. యః కల్ప స్స కల్పపూర్వకః.

ఒక బ్రహ్మకల్పమునకు మఱి యొక బ్రహ్మకల్పము ముం దుండును.
ఈరీతిగా సంసార మనాది. ఈశ్వరుఁడు నర్వజ్ఞుఁడు గావునఁ గడచిపోయి
నకల్పమం దున్న వేదము నీకల్పమందు స్మరించి బ్రహ్మాదుల కుపదేశించును.

౧౦౫. క్షీరదగ్ధహవ్యాన్యాయము.

వేడిపాలు త్రాగుటచేఁ గాలిన నాలుక గలవాఁడు మజ్జిగను
మఱిమానుతముచే నూడికొని త్రాగును. “ఎలుగుబంటిచే దెబ్బలు దిని
మంగలము చూచి బెదరినాఁడు” అనుసామెత దీనికి సరిగా నున్నది.

౧౦౬. పుష్కరవలాశన్యాయము.

పుష్కరవలాశ మనఁగాఁ దామరాకు. దీనికి సీగ్లతడి యంటదు.

ఈరీతిగానే యహంకార మమకార రహితుఁడైన జ్ఞానికి సాంసారికభావము లంటవు. - “పద్మవత్ర మి వాంఛసా” —

౧౦౬. ఊర్జనాభిన్యాయము.

ఊర్జనాభి యనఁగా సాలెపురుగు. ఇది తనలోనుండి పెద్దసూత్రములను బైకిఁ దీసి కట్టి దానిని దిరుగ మ్రిగివేయును. అయినను నిష్వకారమై యుండును. అట్లే సర్వేశ్వరుఁడుకూడ తననుండి సకలచేతనాచేతనాత్మకప్రపంచమును బైకిఁ బెట్టి మరల దానిని గ్రసించి నిష్వకారుఁడై యుండు నని సాలెపురుగు నుకమాన మీశ్వరుని కీదిగువస్థితిలోఁజెప్పఁబడినది. “యథోర్జనాభి స్సృజతే గృహ్లాతే చ తథా క్షరా త్సంభవతీహ విశ్వమ్”

౧౦౭. వినా మలయ మస్యత్ర చంద్రం న ప్రరోహతి.

మలయపర్వతమందుఁ దప్ప మఱియొకచోటఁ జందనవృక్షము మొలవదు. పండితుఁడు గుణజ్ఞుఁడైనగొప్పవాని నాశ్రయించి యాన్నత్యమును బొందును గాని యల్పు నాశ్రయించుటచేత గొప్పనాఁడు కానేరఁ డనువిషయము దీన్యాయము ప్రవర్తించును.

౧౦౮. అభ్యున్నపిటన్యాయము.

అభు=ఎలుక - అన్నపిట=అన్న పుగిన్నె.

ఎలుక యన్నపుగిన్నెను భ్రూయ్యమీఁదనుండి క్రిందికిఁ ద్రోసివేయుటకే నేర్పు కలది గాని దానిని సరిగాఁ బెట్ట నేరదు. అట్లే దుష్టుఁడు పరకార్యమును బాధ చేయుటయే నేర్పును గాని బాగుచేయలేడు. ఈ యర్థమునే యీ క్రిందిశ్లోకము చెప్పుచున్నది.

“నాశయితు మేవ కుజః కరకార్యం వేత్తి న ప్రసాధయితుమ్ |

పాతయితు మేవ కుశలో హ్యభి ర్నోద్ధ ర్తు మన్నపిటమ్”

౧౦౯. సూచీముఖీన్యాయము.

ఒక యడవిలో జమ్మిచెట్టుపై నారణ్యచటకమిధునము నివసించుచుండెను. ఒకదినమందుశీతకాలములో ముసురుపల్లె వర్షము కురియుచుండగా నొకకోతి చలిచేత గడగడ వడకుచు నాజమ్మిచెట్టు మొదటకు

వచ్చి కూర్చుండెను. అంతలో నాడుపిచ్చుక కోరిని జూచి “అయ్యా ! నీవు మనఃస్వనివలె గాలుసేతులు గలవాడవై యుండియు నొకనివాస గృహమును స్థించుకొనక యిట్లెల శీతబాధ నొందెదవు” అని కలికెను. వానరమామూటలాలించికోపముచెచ్చుకొని యాచెట్ట మీదికిఁ బోయి పాప మాకక్షీదంకతులుండగూడ ను నశింపఁజేసెను. దుష్టులకెన్నఁడు నుభదేశము చేయఁగూడ దనువిషయమం దీన్యాయము ప్రవర్తించును.

౧౧౦. విక్రీతే కలిసి కి మజ్ఞుశే వివాదః.

ఏనుఁగు నమ్మివేయఁగా నంకుశమం దేల వివాదము. గొప్పవిలువ గల వస్తువు పోఁగా యుద్రవస్తువుకొఱకుఁ బెనుఁగులాడుట బుద్ధిహీనత.

౧౧౧. శృఙ్గ్రాహికాన్యాయము.

శృఙ్గ్రాహణం యస్యాం క్రియాయాం సా శృఙ్గ్రాహికా । కొమ్ము పట్టుకొని పైకి లాగుట. గోవులమందలో “అయ్యా! నాయూ వేది” యని గొల్ల నడుగఁగా వాడు దానికొమ్ము పట్టుకొని గుంపులో నుండి పైకి లాగి యిది నీయా వని కనఁబఱచును.

౧౧౨. సహైవ దశభిః పుత్రై ర్భారం వహతి గర్దభీ.

(కదిపిల్లలు గలదియైనను గాడిద తానును మూటలుమోయుట)

ఆడుగాడిద పదిమందిపిల్లలతో బరువు మోయుచున్నది. పిల్లలున్నను వానివలన నుపయోగము లేనివాడై తా నొక్కఁడే కష్టపడు వానివిషయమై యీన్యాయము ప్రవర్తించును. ఇది తంత్రవార్తికమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

“సహకారిత్వం చ కర్తృణాం న కార్యే విద్యాయాః కిం తూత్వతై కోఽర్థో విద్యాసహకారిణి కర్తవ్యత్యయమర్థః । సత్సు కర్తసు విద్యైవ స్వకార్యే వ్యాప్రియతే । యథా సహైవ దశభిః పుత్రై ర్భారం వహతి గర్దభీ । సత్స్వేవ దశపుత్రేషు సైవ భారస్య వాహిః” ఇతి.

౧౧౩. సుభగాభిక్షుకన్యాయము.

ఒకసుందరమైన స్త్రీ, మఱియొక సన్న్యాసి-వీరుభయులుఁ దమ్ముం జంపుటకు వచ్చిన వానివలన భయపడి మార్గములో నొకనిని శరణుచొ

చ్చిరి. వాడు తనయావచ్చక్తిని వినియోగపఱచి వారిరువురిని గొంతసేపు కాపాడెను. కాని తనకు పశము కానిసమయములో సుందరిని రక్షించి నన్నాస్తిని శత్రువునకు విడిచిపెట్టెను. ఇచ్చటరక్షకునియిచ్చయే కారణము. “తథాప్రకృతే పీశవచనత్వా దుభయోః ప్రామాణ్యే పౌరుషేయత్వా స్త్వాలప్రమాణసాపేక్షతయా ధర్మాదౌ తదభావా దప్రామాణ్యేనాసం ప్రాప్తే పుక్తవిభాగే త్కాకేచ్చన నిరూపితే త్యర్థ మాముః”

౧౧౪. స్ఫటికతాహిత్యన్యాయము.

ఎట్టి పువ్వు స్ఫటికము దగ్గరనుంచుగా దానియెటుపు దీనికి సంక్రమించి స్ఫటిక మెట్టుబడును. అట్లే యంతఃకరణసాన్నిధ్యముచే నాత్మకు సుఖదుఃఖాదు లెక్కును. ఈదృష్టాంతము వేదాంతశాస్త్రమందుఁ దలచుచుగా నుదాహరింపబడును.

వరమార్థసారములోని ౧౬-౬౧ శ్లోకములను జూడుడు-

“నానావిధవస్తూనాం వర్ణాన్ ధత్తే య థామలః స్ఫటికః|

తద్వదుపాధే గుణభావితస్య భావం విభు ర్ధత్తే”

౧౧౫. ఆదిత్యః పణిజః ప్రతిదినం పత్రలిఖిత శ్వేతైసదినభణనన్యాయః.

సాన్నిచ్చుట కిష్టములేనికోమటి రేపిచ్చెద నని పత్రము వ్రాయుట చెప్పుట-ఈన్యాయము మల్లిషేరుడువ్రాసిన స్యాద్వాదమంజరి ౧౦౮ వ పుటలో నున్నది.

“సాగతాః కి లేథం ప్రమాణయన్తి సర్వం సత్ ఊహికం యతః సర్వం తావద్ఘటాదికం వస్తు ముద్గరసన్నిధౌ నాశం గచ్ఛ ద్దృశ్యతే— తత్ర యేన స్వరూపేణ అంత్యావస్థాయా ఘటాదికం వినశ్యతి తచ్చైత తస్వరూప ముత్పన్నమాత్రస్య విద్యతే—తదానీం ఉత్పాదానంతరమేవ తేన నష్టవ్య మితి వ్యక్త మస్య ఊహిత్యం అభేద్య శ ఏవ స్వభావః తస్య హేతుతో జాతో యత్తి యుత మపి కాలం స్థిత్యా వినశ్యతి—ఏవం తస్మి ముద్గరాదిసన్నిధానేష ఏష ఏవ తస్య స్వభావ ఇతి పునర వ్యనేన తావంతా కాలం స్థితవ్య మితి నైవం”

వినశ్యే దితి సోయ మాదితోః వణిజః ప్రతిదినం పత్రలిఖిత శ్వస్తన
దినభణనన్యాయః”

౧౧౬. అధికరణసిద్ధాంతన్యాయము.

ఒకసిద్ధాంతమును దెలియజేయు మఱియొకసిద్ధాంతము-తార్కిక
రాక్షసియను గ్రంథములో ౧-౧౯-౧౨౬ పుటలలో నీన్యాయమున్నది.

“యుగపత్ జ్ఞానానుత్పత్తిః మనసో లిజ్ఞ మితి—ఏవం చ అణుతయై
వ మనసః సిద్ధిః అన్యథా యుగప దనేకేంద్రియాధిష్ఠానాత్ యుగపద్
జ్ఞానోదయసంగాత్”

ఇందుపైని మల్లినాథుఁ డిట్లు వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాఁడు.
“ఏవం చేతి”—జగత్తత్త్వః సర్వజ్ఞత్వాదిపత్ మనసోనుత్పత్తి మధికర
ణసిద్ధాంతన్యాయాత్ ధర్మగ్రాహకాదేవ సిద్ధ మి త్యర్థః”

౧౧౭. అనధీతే మహాభాష్యే వ్యర్థానా పదమజ్ఞాతీ

అధీతేపి మహాభాష్యే వ్యర్థా నా పదమజ్ఞాతీ.

మహాభాష్యముచరవకుండ బదమంజరి చదివిన నుపయోగము
లేను. మహాభాష్యము చదివినపిరపం బదమంజరితో నవసరము లేను.

ఈన్యాయము గణపతిధర్మము గణపతిని బూజించిన యెడలఁ గలు
గునని చెప్పుచు రెన్న విషయము నుదాహరించుటకు రఘునాథుఁ డిట్లు
వ్రాయుచున్నాఁడు.

“అతః శ్రేయస్తామైః సర్వై రపి సవ వారాధ్యః తత్పుజాం వినా
అన్యపూజాయాః వై య్యర్థస్య స్వరణేన ఫలజనకత్వా యోగాత్ అవశ్యా
పేక్షితా నపేక్షితయో రపేక్షితం స్వరణీయ మితి న్యాయేన కృతాకృత
ప్రసంగీ యో విధిః స నిత్య ఇతి న్యాయేన చ తదవారాధనస్య ఆవశ్యక
త్వాత్ కృతేచ తస్మిన్ “విద్యార్థి లభతే విద్యాధన్యార్థి లభతే ధనం ।
పుత్రార్థి లభతే పుత్రా మోక్షార్థి పరమం పద” మిత్యాది వచనేభ్యః
సర్వేష్టలాభసంభవేన అనధీతే మహాభాష్యే వ్యర్థానా పదమజ్ఞాతీ అధీ
తేపి మహాభాష్యే వ్యర్థా నా పదమజ్ఞాతీ.

౧. జయభద్రగడ.

ద్విరదగతి రెట్టింప వెలయ జయభద్ర మగు
విజయకేతన లనద్విఖ్యాత వరమూర్తి
శరశారదాశేషశయనశయదరసూన
శరశత్రుహయసిరచ్ఛరదభాసురకీర్తి.

౧౩౬

౬. మధురగతిరగడ.

కరువలిపట్టిని గవి యారగడను
వరమతితోమత వైఖరి బాగడను
గరియతి నలభసగగములసంతతి
హరిగతిలో సగ మగును మధురగతి.

౧౩౭

౭. హరిగతిరగడ.

చుక్కలు మొలపూసలుగాఁ బెరిగిన
సురగిరిసమృద్ధి దీనావనమతిఁ
జక్కగ హనుముతుని నతిశాంతుని
సన్నుతిసేసెద నే నేర్చినగతి
జగణముచొరని చతుర్ల ఘుగణములు
చరణ బెచ్చిదిగా నృపలఘుమతిఁ
దగులగ నమరించుక సుకవీశ్వర
తతి యకానని మెచ్చుగ నిటు హరిగతి.

౧౩౮

౮. హరిణగతిరగడ.

విషగళాత్మజ వినుము ముదమున
వృషభగతి సగ మిడిన వదమున
విరతి గిరులను వెలయ నుంచగ
హరిణగతి యగు నార్యు లెంచగ.

౧౩౯

౯. వృషభగతిరగడ.

శ్రీమదుజ్జ్వలకీర్తిమంతుని శ్రీహనూమంతుని భజించెద
రామభక్తవసీవసంతుని రమ్యశాంతనిశాంతు నంచెద

సనుచు గగభసలలునాలుగు నర్చుతో నొకటొకటి గూడుక
వినఁ జత్తురశలఘుయతులను వృషభగతి యనఁదగును వేమక. ౧౪౦

— ౧ యక్షగానలక్షణము ౧ —

సీ. వృషభగతి త్రిపుడ రే కంప్రియుగ మగుఁ
దుద నేడులఘువులు తొలఁగఁజేయ
జూపె రేకునకు లక్షణము ద్వీరదగతి
యగుఁ గొన నొకలఘు వందు మాన
రచ్చరే కగును దురగవల్లనముగతి
మఱి యేకతాళి యా మధురగతిని
లటతాళమున మాత్ర లంఘి కిర్వదిన్నాల్లు
నాల్గిట విరతి పద్మాలుగింట
నిలుచు నర్థంపు నర్థచంద్రికలు దీన
యక్షగానాదికృతులలో నార్యు లిడిన
రగడభేదంబు లివి యాచు రమ్యచర్య
యవిలేనిజవాససముదాయ యాంజనేయ.

౧౪౧

— ౨ ఉదాహరణలక్షణము ౨ —

సీ. సప్తవిభక్తులు సంబోధనంబునఁ
గలుగు నెన్నిదివిభక్తులఁ గ్రమమునఁ
బతిపేరితోఁ గూడఁ బద్య మొక్తాక్షటి
రచియించి రగడమార్గముల బాడఁ
గళికకు నెనిమిది దళములు రాఁ జెప్పి
తత్పదార్థమున నుత్తలికఁ జెప్పి
యదియు నేకసమాస మై యేకదళముల
కొన విభక్త్యర్థంబు గనఁగఁ జేసి
దాని కెనగాఁగ నెన్నిదాదళము గూర్చి
పద్యమొక్తటి సార్వవిభక్తికముగ
నందుఁ దుదఁ గూర్చ నది యుదాహరణ మగును
ధీర యోయాంజనేయ సుధీవిధేయ.

౧౪౨

సీ. అన్నియు త్తలికల నటువిభక్త్యాభాస

రాఁ జేసి చెప్పిన రహి వహించుఁ

గా దేని వృత్తి ను త్తలిక నేనిఁ జతుర్థి

నేని రాఁజెప్పిన నెసఁగియుండుఁ

బ్రథమ వీరావళి ప్రబలద్వితీయఁ గీ

ర్తిమతి రా సుభగ తృతీయ నలర

మఱి చతుర్థికి భోగమాలిని యును బంచ

మికిఁ గళావతియు వృత్తికిని గాంతి

మతియు సప్తమికిఁ గమలయును సంబోధ

నమునకు జయవతియు నమరఁ గూర్ప

ఫల ముదాహరణవిభక్త్యధిదేవతల్

కరుణ నిడుదు రయ్య కపికులాధ్య !

౧౪౩

— ౧ ఉదాహరణము ౧ —

ప్రథమావిభక్తిలో:—

ఉ. శ్రీహనుమన్తహాకపివరేణ్యుఁడు పుణ్యుఁ డగణ్యసద్గణ

ప్రహమనోజ్ఞ భూషుఁడు, సమున్నతవాలధిజాతవాతసం

దోహనివారితాసురఘనుండు ఘనుండు యశోధనుండు తే

జోహిమదీప్తి రాఘవభటాగ్రణి ప్రోదును మన్ము సత్తృప్తః. ౧

శృషభగతికలిక:—

మఱియు దశరథరాజనందనమంజుపాదనరోజభృంగము

కఱకుటసురులనియెను మదగజఘటలఁ బొరిగిను కొదమసింగము

బలిమి గరుడనితోడ నేరెఁజుఁబుట్టికై బెనఁగిన యుదారుఁడు

చెలఁగి యత్సునిఁబట్టి చట్టలు చీర్చివైచిన సమరశూరుఁడు

దాసులకు ముంగింగుఁబసిఁడివిధమున వెలిసిన యార్తబంధుఁడు

వాసవాదిసమస్తనిర్జర వర్ణి తామితసుగుణసింధుఁడు

ఎగిరి జలనిధిదాటి లంకిణి నేపుమాసిన విక్ర మోగ్గుఁడు

పగడములజిగిఁ చెగఁడు మొగమునఁ బరఁగుచుండెను శుభసమగ్గుఁడు.

ఉత్పత్తిక:—

ఎదరు నసురుల గడు జలంబునఁ
జదియఁగొట్టి భుజాబలంబునఁ
బెటికి మందులగట్టు గొట్టున
మెఱసి తటితోఁ దెచ్చి యుట్టునఁ
గడిమి నని నశకఁతుఁ డేసినఁ
బడినలత్తులు బ్రదుకఁజేసిన
వీరవానరసార్వభౌముడు
ధీరకైరవపూర్ణసోముడు.

3

౨ ద్వితీయావిభక్తిలో:—

ఉ. మానును రోగము ల్వైతలు మాచును లేములు మాను మీకు నో
మానవులార యూరక భ్రమం గొననేటికి నన్యదేవతా
ధీనులు గాక యెవ్వడు నతిస్థిరభక్తి దలిర్పఁ గొల్పివడి
మానినతప్రసిద్ధమతిమంతుని మాహనుమంతుని స్తుతి.

౧

ద్వితీయవిభక్తి:—

మఱియు భీమాకారమకరిఁ గొట్టినవాని
మెఱసి రణమునఁ బెరిగి నిన్ను మట్టినవానిఁ
బేరుకలరక్కసుల పీచ మడచినవాని
వారాశి ముచ్చాటు వడిని గడచినవాని
బ్రహ్మస్త్రబంధంబుఁ బాయఁ ద్రెంచినవాని
బ్రహ్మపటంబునకు భావ ముంచినవాని
నిల భాగవతులండు నెన్నఁ జాలినవాని
గలితధృతి వేలుపులగట్టు బోలినవాని.

౨

ఉత్పత్తిక:—

౧ భీమగతిఁ బాతాళ	౫ సంచలించుచు బొబ్బ
౨ హోమ మొనరుచు వేళ	౬ రించఁగా నొకదెబ్బ
౩ మబ్బుదిరుగుడ తేని	౭ వేసి యార్చినవాని
౪ యుట్టు చెదరఁగఁ బూని	౮ వాసిఁ బేర్చినవాని.

3

తృతీయావిభక్తిలో:—

చ. భవహార మాను బుట్టవును బావన మాను దరిద్ర తావ్యథా
నివహము లన్నియుం దొలఁగు నెమ్మది నెవ్వనిపుణ్యసత్తథల్
చెవులను విన్నవారలకు శీఘ్రమె చేశఁటు నట్టియాజనం
భవహితదాసుచేత మానుమత్స్వభుచేత నభీప్సితార్థముల్. ౧

తురగవలనకళిక:—

మఱియు సురసమాయ గెలిచి మహిమ మెఱయు యోగిచేతఁ
బెఱికి రాఁజునివనంబు పెంపుచెఱచు వేగిచేత
గట్టిగాఁగఁ బసిఁడిముంజఁ గట్టుకొన్న వటునిచేతఁ
జట్టుతాతి నాతిఁజేయఁ జాలినతని భటునిచేత
రవిజఁ దెచ్చి పంపయొద్ద రాముఁ గూర్పు ఘనునిచేతఁ
జవుటికడలి దాఁటినట్టి జవవిశాలధనునిచేత
మఱవ కెపుడు దాసజనుల మనుచు మునివిధేయుచేత
నెఱుక మెఱసి వరము లిచ్చి యెసఁగు నాంజనేయుచేత. ౨

ఉత్తళిక:—

౧ మొదలిచదువుజాగిలములు	గి పోలిలోన గెలువఁ జాలు
౨ పొదలి సోకుబంటుగములు	౬ వీరుఁ డైనవాని డాలు
౩ కొలిచిరాఁగ సలుగు నేసి	౭ నందునున్న వేల్పుచేత
౪ నిలిచి మించు చెంచు డాసి	౮ మందరాగకల్పుచేత. ౩

చతుర్థివిభక్తిలో:—

ఉ. చాటుమహాప్రబుధముల జాడల లక్షణవేత్త తాననక
సూటిగ విన్నవీనులకు సొపుగ నే నిటు కావ్యము ల్లహా
నాటకమాఖ్యకావ్యము చొనర్చినయట్టి మనీషికై మహీ
జాటకులబ్రాహ్మణైకై హనుమత్స్వభుకై యొనర్చెదన్. ౧

హరిగతికళిక:—

మఱియును బంగరుజందెము ముంజకమండలుదండముగలపుణ్యనక్షై
మెఱయఁగ సుగ్రీ వాంగడు తానన మెలఁగెను కపిలోకవరేణ్యనక్షై
తొలువేలుపుడపసినినొకపిడికిటఁచునియఁగఁబొడిచినబలుములునక్షై

వెలసిన పెనురాకాసిమొక్కమ్మల వేటాడెడు భీకరభిలునకై
 రహిగలసద్గుణమహిమను బాలుపగురామాయణహోజ్వలమణికై
 మహిదుహితృమనోపల్లభదాససమంచితధీవరకైరవఘ్నణికై
 బభిరాయన బలుతాయి కరంగంగఁ బాడినగానకళాలోలునకై
 సలలితసుకృతఫలంబున కేసరిసతి గాంచిన ముద్దులబాలునకై. ౨

ఉత్తలిక:—

వేసర కిర్వడిచేతుల నలకై
 లాసము నెత్తిన బలుదొరపురికై
 పనిలసఖం దాహతిగాఁ గొనికై
 కొనఁగాఁ జేసి ప్రతాపమహాకై
 రవరిపు నెనఁగించుచు మాయాకై
 తవబలు లగుదనుజుల మదయులేకై
 టభనిభులను దనిమిన శూరునకై
 శుభములు నతులకు నిడుధీరునకై. 3

పంచమీవిభక్తిలో:—

ఉ. ఏయెడనైన నైష్ఠజనేతరులన్ భజియింపఁబోక మీ
 రాయతబుద్ధు లౌమరుజులార భజించినమాత్ర గొబ్బిన
 న్నాయనిలాత్తసూనువలనన్ రఘునంశజరామధారుణీ
 నాయకకార్యకర్తవలనన్ విడఁజాలును గర్వబంధమాల్. ౧

ద్విరదగతిలిక:—

మఱియుసూర్యకుమారమంత్రికుంజరువలన
 పఱలునతజనవారవజ్ర పంజరువలన
 సవినయస్థితి బొల్పు సత్యసంధునివలన
 భవదోషఘటతిమిరపద్మబంధునివలన
 విజితేంద్రియత్వమాన వెలయుజయధనివలన
 నజముఖ్యసురవినుతహరిగుణఖనివలన
 భీమాజుశృంగభరుదోధునివలనఁ
 దామసాస్పతిదైత్యతథీరునివలన. ౨

ఉత్తరశ్లోకః—

౧ రాములభిషుప్తసాద	గి వెల్వలకునేమించి
౨ మోమితిసుకమోద	౬ తెల్విమీఱఁగఁబంచి
౩ గతిఁజెందగానిండు	౭ యొసఁగుమాన్యునివలన
౪ మతిఁజెబ్బదియురెండు	౮ నెసగుధన్యునివలన.

షష్ఠీవిభక్తిలోః—

ఉ. దొంతులుగా మహాగిరులు తోరమాగల్గినతోఁకచుట్టు పై
 వింతవహించఁ జేసి వినుపిదిని నుబ్బుగ గొబ్బుగొబ్బునం
 బంతముమీఱఁ గట్టకును బల్లఱుఁ దెచ్చినయట్టి యానభ
 స్వంతునిపట్టికిం బ్రవగచంద్రున కెవ్వరు సాటి లావునన్.

తురగవల్గనకశ్లోకః—చేకానుప్రాసము.

మతియు బెరయు రామనామమానవేనసేవకునకుఁ
 దఱచుమెఱచు నక్షవృక్షదారుణోరుపావకునకుఁ
 జెలుపు నలుపు గలిగిమెలఁగు క్షిప్రతాప్రభంజనునకుఁ
 జలము బలము నెన్నఁగన్న సాధుయాధరంజనులకు
 ధీరశూరపాళిపాలిదేవతావనీజమునకు
 భూరివారిజాప్రదీప్తిఁ బొల్పునిల్పు తేజమునకుఁ
 గేల మేలిఫలము లలము కీశభేశభూషణునకుఁ
 జాల వాల మూఁచి చాఁచు శత్రుగోత్రభీషణునకు.

ఉత్తరశ్లోకః—

౧ రాముచే మెఱుంగెనంగ	గి గినుకఁ జెనకి చుట్టికట్టి
౨ భూమమై మెలంగు నుంగ	౬ దనుజుతనుజుఁ గొట్టినట్టి
౩ రమిడి చిముడు సీతచేత	౭ దళితలలితవనకులునకు
౪ మమర సమరరీతి చేతఁ	౮ గిళితకలితదినకరునకు.

సప్తమీవిభక్తిలోః—

శా. నందిగ్రామపురంబునన్ భరతుఁ డుండన్ ముందుగా వచ్చి యా
 మండేహారికులాబ్ధిచంద్రునకు రామక్షేమపుత్రాంతముల్

విందుల సేసిన పుణ్యనందు దితిభూవిధ్వంసయందుకా నుధీ
బృందారాధితపాదునందు నిలిచె శ్రీమత్ప్రతాపాన్నతుల.

హంసగతికళిక: * —

మఱియు నుతికెక్కు శ్రీమంతునందు
జరజక వరంబు లిడు శాంతునందు
భావ సేవితరామభద్రునందు
రావణముఖాసహ్యరౌద్రునందు
బ్రకటితాచారసంపన్నునందు
సకలహితసాధు ప్రసన్నునందు
స్వామిహితకార్యవిర్వాహునందు
సామాదినయసముత్సాహునందు.

ఉత్తళిక: —

౧ పవనవేగంబు	౫ చారువిస్ఫూర్తి
౨ వివిధయోగంబు	౬ భూసత్తీర్తి
౩ ప్రచురశౌర్యంబు	౭ గలసుకృత్యుండు
౪ నచలధైర్యంబు	౮ వెలయువత్రియందు.

సంబోధనవిభక్తిలో: —

ఉ. భీమమహారులం గెలిచె బెద్దటికం బాసరిపునుమశ్రీ
రాముడు మెచ్చి యిచ్చిన విరాజితబాధురతారహరి మా
భూమిజ దెచ్చి కంఠమునఁ బూన్చిన జెల్వరహిమనాటి నీ
శ్రీమహితాకృతి దలఁతుఁ జిత్తమునం బరమానందనా.

ద్విరదగతికళిక: —

మఱియు ఛాయాగ్రాహిమద మడచినవీర
నెఱయఁ బరమధ్యాననిష్ఠాసమాచార
భావివేళాబ్రహ్మపట్టాచితాకార
గ్రావసమధృతి గల్గు గంధవాహుమార

* ఈ హంసగతిని ౧ వి తన గ్రంథములో నీయలేదు.

ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర—ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటసుమారయసీపతి మూర్త్యారావుబహద్రశాహు, పితృరము
మహారాజావారు; తరివ ద్యావజ్ఞీవాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

కీ. శే. శ్రీ బొమ్మిలిమహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్రశాహు-ఉయ్యూరు జమింశాహువారు.

ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రా రచన నిర్వాహక సభావర్గము.

కార్యనిర్వాహక సభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కీలాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వేంకన్నపంతులుగారు, ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులు.

దీనాన్ బహద్ర్ కొమ్మిరెడ్డి మూర్త్యనారాయణమూర్తిశాయడంగారు, (కోశాధ్యక్షులు).

నెద్దాడ రామస్వామిగారు, యం. ఏ.,

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహమగారు.

కాశీధట్ట నుబ్బయ్యకాశ్రిగారు.

శ్రీమాన్ గొడవరి జగన్నాథస్వామిగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

దర్శా వేంకటేశరామరాసుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

అశక్తి వేంకట్రామయ్యగారు.

కేశవరత్న కామరాజుగారు.

కోశా వేంకటసుబ్బారావునాయడంగారు.

పి.లేటి వేంకటరామకాశ్రిగారు, కళావధాని.

పామగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు.

పిల్లారినెట్టి రంగబ్రహ్మారావునాయడంగారు.

శ్రీ సూర్యరాయం ధ నిమంటువు.

—క్రథమభాగము—

ఇది బహువిధముల నాంధ్ర నిమంటువు లన్నింటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మైనది. సంస్కృతపదములకుఁ, దెనుఁగుపదములకుఁ వానిప్రయోగములకుఁ దడవికొననక్కఱలేదు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిమంటు ననేకవిధముల సమస్తసహాయమును జేయును.

సాదాప్రతి రు 5 లు. అర్బుపేపరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథరామాయణము.

క్రథమభాగము.

తంజావూరు రఘునాథభూపాలుఁడు రచించినదానిలోని కొంత భాగము! ఈభూపాలునికే చేమకూర వేంకటరాజకవి విజయవిలాసము నంకితముచేసినది. ఈరాజకవి కవిత్వము మృదుమధురమైనది. కల్పన లతి మనోహరములు, పాఠకలోక మీతని ద్విపదనలచరిత్రమును, వాల్మీకి చరిత్రమును జదివియేయుందురు, కావున, మేము వేఱుఁగఁ జెప్పనక్కఱ యుండదు.

వెల రు. 0 8-0

అంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శులు, కాకినాడ.

